

akademski list

broj 81 * godina XXVII

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Nikola Marković
Jelena Kević Đurđević

Film:

Zaspanka za vojnike
Južni vetar
Zvezda je rođena

Društvo:

100 godina Jugoslavije
Ulaganje u zdravstvo

Muzika:

Judas Priest
At the gates

Niški Džek Trbosek

ISSN 1451-1584

STRIPARNICA

JUŽNI
DARKWOOD
Niš

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel.018/242-261

Uvodnik

Zašto?

Zato što novac (ne) može da kupi sreću.
Zato što (ne)znamo ko je niški Džek Trbosek.
Zato što država (ne)ulaže u zdravstvo.
Zato što je Jugoslavija (ne)uspela nacija.
Zato što je ljubav (ne)iskrena.
Zato što zvezda (ni)je rođena.
Zato što svi zečevi (ne)idu u raj.

Urednik

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrovoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 31-44)
Dejan Stojiljković, 2004-2009, (br. 45-59)
Dejan N. Kostić od 2010. (br. 60-)

AKADEMSKI LIST PRESSING

Godina **XXVII**, broj **81** - novembar
2018.

Izdavač:

**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:

Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Milena Lazarević**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija: **Jugoslav Joković,
Aleksandar Blagojević, Dejan Dabić,
Srđan Savić, Dejan Vučetić, Ivana
Božić Miljković, Marko Stojanović,
Velibor Petković, Aleksandar Nikolić
Coa, Ivana I. Božić, Stefan Marković,
Vladan Stojiljković**

Saradnici u ovom broju: **Vladimir
Veljković, Aleksandar Radovanović,
Željko Obrenović, Aleksandar Đurić**

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**

Fax: **018/523120**

E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:

www.pressing-magazine.com

www.pressing-magazine.rs

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromesečno

Štampa: **Medija Pan Produkt, Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Izdavanje ovog broja pomogli su:

**Ministarstvo prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja**

**Ministarstvo kulture i informi-
sanja**

Grad Niš

Sadržaj

Društvo strane **6 - 15**

Zemlja blagostanja u fazi konzumerizma
Može li novac kupiti sreću?
piše: **Ivana I. Božić**

Priča o Bogdanu Vidanoviću,
prvom srpskom serijskom ubici (1. deo)
Niški Džek trbosek
piše: **Vladan Stojiljković**

Ulaganje u zdravstvo
Zdravstveni sistem u laboratoriji
ekonomske politike
piše: **Ivana Božić Miljković**

Feljton: 100 godina Jugoslavije (2. deo)
Prva Jugoslavija – neuspela nacija
piše: **Vladimir Veljković**

Knjige strane **16 - 18**

Intervju: Nikola Marković
Da bi napisao dobru ljubavnu priču,
moraš da budeš iskren
razgovarao: **Aleksandar Nikolić Coa**

O stvaralaštvu Aleksandra Hemon
Projekat Hemon
piše: **Željko Obrenović**

Strip strane **19-21**

Intervju: Jelena Kević Đurđević
Svako ima svoju šansu
razgovarao: **Marko Stojanović**

Film i TV strane 22-27

Južni vetar
Piše: **Dejan Dabić**

Zaspanka za vojnike
Piše: **Dejan Dabić**

Zvezda je rođena
Piše: **Velibor Petković**

Antmen i osa
Piše: **Stefan Marković**

Wild, wild country
Piše: **Željko Obrenović**

Video igre strane 28-30

Sažeta istorija avantura
piše: **Aleksandar Đurić**

Beyond Good & Evil
Bitka za Hyliss
piše: **Aleksandar Đurić**

Muzika strane 31-35

At The Gates
To Drink From The Night Itself
piše: **Ivana I. Božić**

Judas Priest
Firepower
piše: **Ivana I. Božić**

Vek džeza (27)
Heroinska kuga
piše: **Aleksandar Radovanović**

Svi zečevi idu u raj
piše: **: Aleksandar Nikolić Coa**

Piše: Ivana I. Božić

Može li novac kupiti sreću

*"Mi živimo u svetu
gde su sahrane važnije od pokojnika,
gde su svadbe važnije od ljubavi,
gde je izgled važniji od pameti.
Mi živimo u kulturi ambalaže koja prezire sadržaj."*

Eduardo Galeano

Godinama unazad Amerikanci su poznati po maniji koja zavlada tokom Crnog petka (Black Friday), tokom poslednje nedelje novembra, odmah nakon njihovog nacionalnog praznika Dana zahvalnosti. To je najveći praznik za sve kupoholičare kada se najviše kupuju tehnika i odeća koje su tog dana na velikom popustu ali u ograničenim količinama. Zato često po radnjama, nakon stampeda, nastane opšti pokolj i otimačina o čemu svedoče i brojni video-klipovi koji svake godine preplave internet.

U zemlji koja je konzumerizam podigla na pije-destal religije, poslednjih trideset godina vlada maksima: "Kupujem, dakle postojim". Još je svojevremeno Endi Vorhol, u svojim ponavljajućim segmentima prizora ikona popularne kulture (poput Merilin Monro i Elvisa Prislija), javno slavio američki konzumerizam.

Zagovaranje visoke potrošnje

Po definiciji, konzumerizam je stav prema kome sreća nekog pojedinca zavisi od konzumacije dobara i usluga, odnosno posedovanja materijalnih dobara i odnosi se na preteranu težnju za posedovanjem i kupovinom stvari. Ekonomija definiše konzumerizam kao ekonomske politike kojima je cilj da podstaknu potrošnju, odnosno stav prema kome slobodan izbor potrošača treba

da diktira ekonomsku strukturu društva.

Uspom konzumerizma otpočeo je još šezdesetih godina XX veka u SAD. U novije vreme, njegov razvoj pospešila je globalizacija, te je konzumerizam doprineo većoj konkurenciji, kvalitetu i ponudi proizvoda ali je istovremeno doprineo i dehumanizaciji društva. Kako se kao glavno merilo ekonomskog stanja neke zemlje nameće rast društvenog proizvoda, na sve načine se nastoji podstaci potrošnja, a samim tim i potrošački mentalitet. Filozofija konzumerizma nameće se kao način života koji se zadovoljava gomilanjem nepotrebnih materijalnih dobara. Mnoge stvari koje ljudi kupuju služe kao veštački oblik sigurnosti, tako da mnogi svoju vrednost vezuju za stvari koje kupuju. Zato se uspeh konzumerizma temelji na uverenju da roba daje značenje pojedincima i njihovim ulogama u društvu. Otud su glavna mesta konzumerizma upravo trgovački centri. Korišćenjem marketinga i reklamiranjem proizvoda, uz znatnu pomoć medija, proizvođači dobara nastoje da podstaknu povećanu kupovinu. Još je pronalazač Dž. Vedžvud uvideo da se ukus i preference kupaca mogu usmeravati propagandom tako da kupci mogu biti "naterani" da kupuju neki njegov proizvod. Tako je on postao prvi "trendsetter" i PR vlastite manufakture.

Nova potrošačka paradigma

Sa pokretanjem masovne proizvodnje i kupovine na veliko, Henri Ford započeo je novu eru konzumerizma. Cena proizvoda je pala, količina rasla, kao i obim rasprostranjenosti na tržištu. Prvi put kupci su mogli da na jednom mestu kupe gotovo sve što im treba. Cilj nove paradigme bio je odmak od ustaljene prakse prema kojoj prosečan kupac zapadnog sveta skoro 90% prihoda troši na hranu i život.

Tridesetih godina prošlog veka društveni inženjering razvio je, u fuziji sa kapitalizmom i korporativizmom, posebnu granu – konzumentski inženjering. Teoretičari su počeli da razmatraju nužnost nepotrebne kupovine kao jedini dalji razvoj društva u celini, te je iz toga proistekao termin "upadljivo trošenje". Agresivne korporativne marketinške kampanje nametale su konzumerizam kao paradigmu uspešnog života. Prema Peračkoviću, termin "potrošačko društvo" ušao je u upotrebu nakon Drugog svetskog rata, kada je kapitalističko društvo ušlo u fazu visoke masovne potrošnje, dok je prema Rostowu pojam potrošačkog društva blizak državi blagostanja. Ipak, obeležja potrošačkog društva ne nalaze se samo u potrošnji proizvoda već i u oblasti usluga, kao i u načinu trošenja

slobodnog vremena. Danas konzumerizam znači zagovaranje visoke potrošnje kao temelja zdrave ekonomije.

Novac može kupiti sreću

Ako je potrošnja čin, onda je konzumerizam način života, tj. kulturni izraz i manifestacija tog čina. Princip da se sreća postiže kupovinom i potrošnjom (engl. Money can buy happiness) najpre je proizašao iz američke buržoaske revolucije. Veza između sreće i posedovanja materijalnih dobara je vodeća sila sveta u kome živimo.

U razvijenim zapadnim ekonomijama više od 70% učešća bazirano je na potrošnji koja je postala skoro jedini pokretač ekonomije. Ali, kako stvarne ljudske potrebe ne zahtevaju toliku potrošnju roba i usluga, stvorena je ogromna psihološko-propagandna mašinerija. Njen cilj je omogućavanje dalje prodaje i nametanje ideje da potrošnja ljude čini srećnijima.

Još početkom prošlog veka, Pol Nistorm primetio je da je moda jedan od najboljih primera besmisla konzumerizma. Okruženi svojom okolinom, ljudi bivaju prisiljeni na kupovinu i potrošnju na nove modne proizvode koji brzo postaju demode. Na taj način potrošači ulaze u začarani krug u kome stalno kupuju a nikada ne postižu cilj zbog koga su ušli u taj krug. Pored mode, danas su to i razni "gedžeti" (engl. gadgets) koji se velikom brzinom zamenjuju boljim, efikasnijim i modernijim modelima. Luksuzni i nepotrebnici proizvodi postali su statusni simboli na osnovu kojih se određuje i status unutar društva. Sposobnosti, veštine i znanje zamenjeni su potrošnjom, te su tako postali nova osnova samopouzdanja i samopoštovanja kod ljudi.

Hegemonija konzumerizma proširila se na sve sfere društva. Umetnost se uveliko meri "tržišnim" vrednostima dela, znanje je postalo tržišna kategorija, porodični odnosi postali su deo kulture konzumerizma ("potrošački praznici"), dok je kultura isključivo postala potrošnja kulturnih "dobara". Moć te hegemonije najbolje je ilustrovaao Norman Duglas rekavši da se ideali nekog društva najbolje mogu proceniti prema reklamama. U konzumerizmu reklame prestaju da budu odraz ideala društva jer su ideali postali odraz reklama.

Ogromna potrošnja ugrožava osnove našeg postojanja uništavajući životnu sredinu, iscrpljujući prirodne resurse i menjajući ljudsku svest, slabeći tako mogućnost oporavka društva. Konzumerizam je došao do tačke kada postaje "dostaizam" (engl. enoughism). Kupujući sve više i

više, ljudi postaju sve manje i manje srećni. Iako je kapitalističko društvo nastalo na ideologiji da bogatstvo stvara sreću, u praksi, ljudi koji su mnogo bogatiji, sve manje su srećni.

(Neo)kapitalizam nije uspeo da ostvari ideju koju je sam sebi za cilj postavio. Mada, stvarni cilj sistema zapravo je bio potpuna kulturna i psihološka hegemonija nad nižim klasama i on je kao takav i ostvaren. Danas ljudi rade satima i danima da bi sebi priuštili sat-dva konzumerizma – šopinga. Trenuci kratkotrajne, prividne "sreće" zamenjuju sve ono iz čega, zapravo, prava ljudska sreća i proizilazi: porodica, emotivni, prijateljski i društveni odnosi. U svojoj knjizi "Fetiš rasta" (engl. Growth Fetish) Hamilton primećuje da je rast baziran na konzumerizmu postao fetiš. On to najbolje opisuje rečima: "Ljudi kupuju stvari koje im ne trebaju, sa parama koje nemaju a sve da bi impresionirali ljude koje ne vole".

Srpski "Crni četvrtak"

U Srbiji ne postoji tolika manija za tehnikom i odećom koliko za hranom, posebno kada se otvaraju novi lanci hipermarketa koji na otvaranju nude vrtoglave popuste. Kod nas masa reaguje ne samo na popuste, već i na razne druge akcije poput besplatnog deljenja sadnica japanske trešnje. Ishod te akcije bio je: razgrabljene sadnice i nekoliko ranjenih. Kasnije se ispostavilo da mnogi koji su se tukli za te sadnice, iste nemaju gde ni da posade. Ipak, i to je zanemarljivo u odnosu na maniju koja je vladala prilikom otvaranja nemačkog lanca marketa Lidl, zbog koje je Srbija dobila svoj "Crni četvrtak". I više nego niske cene pojedinih artikala privukle su reke kupaca koji su satima nestrpljivo stajali u redovima a onda, nakon ulaska

u radnje, otpočeli jurnjavu i otimačinu. Za razliku od Amerikanaca koji se vuku za kutiju nekog TV-a ili kakvog drugog tehničkog uređaja, starije srpsko stanovništvo otimalo se za smrznute piliće. Kod nas bi se, dakle, konzumerizam mogao nazvati "konzumerizam stomaka" jer je kod nas glavni problem niska platežna moć stanovništva (kome su akcije i sniženja prilika da pazari više). Zato su nam neobične pojave, npr: kupovina 50 kg šećera ili 30 kg pile tine. Ali, pojava tog istog šećera u samostalnim trgovinskim radnjama (i pile tine na pijacama) donekle je razrešila dilemu kupovine velikih količina hrane. Sa otvaranjem većeg broja tržnih centara, u Srbiji su se poslednjih nekoliko godina ustalile aktivnosti povodom pojedinih praznika (Nova godina, Uskrs, Osmi mart...), ali i sezonska sniženja i šoping večeri. Postoji čak i bleđa verzija američkog Crnog petka. Do sada nije zabeležena masovna histerija povodom bilo kog od navedenih događaja poput one u Americi. Međutim, ljudi su čekali u redovima za npr. novi ajfon ali i kada se otvarala prodavnica odeće poznate marke H&M u Beogradu, ali i Lego store. Ipak, i dalje najveća euforija vlada oko novih prodavnica hrane. Kada je srušen Berlinski zid, ljudi iz istočnog dela grada pohrlili su najpre u prodavnice u zapadnom delu. Narod voli predstave ali je očigledno željan svega a prvenstveno hrane.

Svojevremeno je Martin Luter King rekao da, ukoliko želimo da izbegnemo tri užasa: rasizam, militarizam i ekonomsko izrabljivanje, da se moramo naglo okrenuti od društva baziranog na stvarima ka društvu baziranom na ljudima. Nažalost, u međuvremenu je konzumerizam ojačao a ova tri užasa su postala prilično izražena.

Priča o Bogdanu Vidanoviću, prvom srpskom serijskom ubici (1. deo)

Niški Džek Trobosek

"Krajnje posedovanje je, u stvari, oduzimanje života. A onda... fizičko posedovanje ostatka"

Teodor Robert Bandi, serijski ubica 30 ljudi

Niš, raskrsnica Balkana, tridesetih godina prošlog veka krupnim koracima žurio je da sustigne evropske prestonice i gradove. U njemu se slivala intelektualna, politička i privredna elita, tursku kaldrmu i krivudave sokake zamenjuju široke i uređene ulice koje osvetljavaju ulične svetiljke. Pored uličnih zaprega i fijakera projuri i pokoji automobil, a s vremena na vreme čuje se i zvono tramvaja. Uzdižu se fabrički dimnjaci i niču nova naselja ljudi koji u potrazi za egzistencijom veruju u novo doba industrijske revolucije. Između svega toga na ulicama grada pojavljuje se nova vrsta predatora, do tada nepoznata na ovim prostorima – serijski ubica..

Srbija se tokom cele prve polovine XX veka nosila sa nevoljama koje su sa raznih strana donosili vetrovi i oluje spuštajući se i pustošeći Balkan. Otrgnuvši se od viševjekovnog turskog lanca pod kojim gotovo da i nije disala, postala je mlada i perspektivna država, kneževina a zatim i kraljevina, čiji su beli orlovi na grbu ponosno gledali u budućnost. Neće proći dugo a turbulencije na vetrometini ovog dela Evrope poslaće joj opet smrt, patnju i bol. Srbija će za kratko vreme upoznati sve jahače apokalipse. I, uprkos svemu, izaći će kao pobednik u svom trijumfu stegnutih zuba, iako je ono što joj je najvrednije ostavila po gudurama Balkana i rasula od Dunava do Jadranskog i Egejskog mora. Ubrzo posle toga, njeni vladari pokazaće želju da se na Balkanu uspostavi bratska država Južnih Slovena sabijena pod krunom dinastije Karađorđević. U svom nazivu pominjaće tri ključna etnička faktora.

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca postojaće sve dok se sa razmirica političkih i drugih karaktera nije opet prešlo na oružje. Kriza izazvana političkim, nacionalnim pa i verskim sukobima unutar vrha države, dostigla je vrhunac krajem 1928. godine, posle ubistva poslanika Hrvatske narodne seljačke stranke i ranjavanja još nekolicine u parlamentu od strane Puniše Račića. To je pružilo priliku kralju Aleksandru I Karađorđeviću da potpuno preuzme vlast i uspostavi diktaturu. U istoriji

ovaj potez biće poznat kao "Šestojanuarska diktatura", jer je ukaz donet 6. januara 1929. godine, gotovo simbolično, na Badnji dan. Dotadašnji naziv promenjen je u Kraljevina Jugoslavija.

Glavni grad Kraljevine Jugoslavije je Beograd iza koga, prema broju stanovnika, u Srbiji slede Niš, Novi Sad i Kragujevac. Svi oni pokušavaju u svakom smislu da prate tadašnje evropske gradove. Demografske i populacione promene su stalne, naročito u gradovima u unutrašnjosti. Sela su još uvek slabo razvijena, a kako su 1928. i 1929. bile nerodne i loše godine, seljačko stanovništvo je bilo primorano da hleb potraži po gradovima. Jugoistočna Srbija naročito je bila poznata po nerazvijenim seoskim područjima, čiji je dobar deo muške populacije nastradao u prethodnim ratovima a neka naselja zauvek zbrisana sa lica zemlje. Gradovi postaju šarenilo raznih kulturoloških i socijalnih tipova, što neminovno dovodi i do pojave raznih sociopatoloških pojava a mehanizmi koji su to mogli da spreče još su bili u povoju.

Tako će se u Jugoslaviji, a pre svega u Srbiji, prvi put susresti sa nečim sa čim su se u zapadnoj Evropi već uveliko bavili na raznim poljima nauke — serijskim ubicom. Javnost Evrope uveliko je bila zaokupljena Peterom Kurtenom koga je tadašnja štampa prozvala "Dizeldorfski vampir" jer je jednoj od žrtava

nakon ubistva pio krv. Bio je to zločin, zapravo zločini, bez presedana izvedeni od strane čoveka čiji psihološki profil ubice počinje da izaziva brojne rasprave u akademskim krugovima koji su se bavili psihologijom, psihoanalizom i kriminalistikom. Ako je Džek Trbosek bio mračna legenda čiji pravi identitet nikada nije rasvetljen, Peter Kurten bio je otelotvorenje najmračnijih delova ljudskog uma. Niko u Kraljevini Jugoslaviji nije očekivao da će se i ovde izroditi slično zlo...

NIŠ — REALNOST IZA KULISA

Tridesetih godina XX veka grad Niš je sedište formirane Moravske banovine, upravni, privredni, vojni i kulturni centar ovog dela Kraljevine SHS. Učestvuje aktivno u političkom životu države i, preko svojih predstavnika, ima priličan uticaj na sve sfere njenog razvoja. Tokom 1927. godine u njemu živi oko 30 hiljada stanovnika, privređuje oko 35 manjih industrijskih preduzeća kao i veći broj zanatskih i trgovačkih radnji u kojima radi preko hiljadu majstora i oko četiri hiljade kalfi i šegrtova.

Među industrijskim preduzećima posebno se ističu Železnička radionica, Ložionica Crveni krst, Fabrika duvana i Mostovska radionica. Prema životnom standardu spadao je u jedne od najskupljih gradova u državi.

U periodu između 1929. i 1937. u Nišu se broj stanovnika kretao oko 40 hiljada od kojih su

najveći broj činili Srbi, zatim Romi, Hrvati i Slovenci. Bilo je i oko dve hiljade Jevreja i 185 Grka (Cincara). Oko sedam hiljada ljudi bilo je zapošljeno u industriji, a oko pet hiljada u zanatlijskoj i prerađivačkoj privredi. Do 1937. godine na gradskom području podignuto je oko pet hiljada novih zgrada a u taj broj su spadale i niske porodične periferijske kućice u krajevima prema kojima se grad širio. U celom procesu Niš gubi ranije patrijarhalne karakteristike i polako dobija oblike industrijsko-kapitalističkog grada.

Niš u svom širenju dolazi do padina Gorice, a na zapadnoj strani, u rejonu železničke stanice i industrijske četvrti, prepliću se zgrade i nove stambene ulice zajedno sa romskim naseljem i Čerga malom. Intenzivno je širenje i na istočnoj, tada dosta slobodnoj, strani oko Vojne i Građanske bolnice. Između njih vrlo brzo niče novo naselje koje preti da odvoji ova dva kompleksa. Postepeno se ulazi i u već prilično isušeni čair, a na severoistočnoj strani u Jagodin mahali i oko Tekstilne fabrike Mite Ristića niču nove građevine i formira se naselje. Poslednje naseljene tačke na severnoj strani su usamljeni manastir Svetog Pantelejmona i nekoliko kuća na kameničko-matejevačkom putu ispod obronaka Vinika.

U Niš dolaze poznate arhitekte koji unapređuju njegov izgled evropskog grada kao što su Julijan Djupon, Georgije Bilinski i Pavle Liler. Godine 1933. dobija i zgradu Narodnog pozorišta. Posećuju ga mnogi umetnici i ličnosti od nauke i kulture. Razvijeno je i novinarstvo i štamparstvo. U gradu izlazi više periodičnih i dnevnih listova a svoja predstavništva imaju i domaće i strane pres agencije. Većina političkih partija koje aktivno

učestvuju u političkom životu Kraljevine takođe imaju svoje ispostave. U gradu postoji više hotela, prenočišta i konačišta u kojima se smeštaju putnici i pridošlice. Saobraćajna mreža, i putna i železnička, prolaze kroz grad. Sve ovo donosilo je i veće bezbednosne rizike pa se Niš, kao i ostali gradovi te veličine, nosio sa raznim vrstama kriminaliteta koji je stalno bio u porastu. Iz "Policijskog glasnika", službenog lista Ministarstva unutrašnjih dela, saznajemo o krivičnim delima koja su izvršavana na teritoriji cele Kraljevine SHS, pa i Niša. Uglavnom su se tih 20-ih i 30-ih godina zlodela svodila na krađe, razbojništva, ubistva iz koristi ili iz strasti, a i dalje je bila rasprostranjena hajdučija kao vid zločinačkog udruživanja. Kriminalistika je bila još mlada nauka u Srbiji, pa su se koristile konzervativne metode, izdavale poternice, vršile patrole i potere za učiniocima.

Stvaranjem Kraljevine Jugoslavije, Grad Niš postao je centar Moravske banovine. Ona je bila ograničena sa severa i istoka državnom granicom prema Rumuniji i Bugarskoj, sve do južne granice Lužničkog sreza. Odatle je išla južnom granicom srezova: Lužničkog, Niškog, Dobričkog, Prokupačkog, Kosaničkog, Labskog, Vučitrnskog i Dreničkog. Obuhvatala je i sve srezove na tromeđi Istočnog, Dreničkog i Podrimskog, i zatim izbijala na granicu Zetske banovine. Na severu se graničila sa Drinskom i Dunavskom banovinom. Bila je to velika teritorija a njen prvi ban bio je Đorđe Nestorović.

Ban je postavljan kraljevskim ukazom i to na predlog ministra unutrašnjih dela. On se starao o javnoj bezbednosti kao i ostalim važnijim dešavanjima i podnosio izveštaje ministru unutrašnjih dela. Ban je imao pravo

da osniva i ukida odseke i uprave u okviru odeljenja banske uprave. Postojao je i odsek javne bezbednosti čiji delokrug je bilo staranje o ličnoj i imovinskoj bezbednosti, staranje o bezbednosti i stanju javnog saobraćaja, organizovanje policijskih vlasti i ustanova i druge organizacije iz oblasti bezbednosti države.

BEZBEDNOST U GRADU

Niš je u pogledu bezbednosti i kriminaliteta pratio trendove ostalih gradova u Kraljevini i nalazio se negde na sredini lestvice. Stalna demografska kretanja i njegov geografski položaj dovodili su razne prestupnike na njegovo područje. Organizacija policijske uprave radila se po standardnom modelu na nivou države. Prisustvo velikog broja vojnih objekata, a samim tim i vojnih službenika, takođe je uticalo na to. Statistika iz ranijeg perioda koju možemo pronaći u literaturi daje nam pregled sankcionisanih krivičnih dela: "... Od 29 osuđenika niškog kaznenog zavoda njih 23 su ubice a ostalih 6 su osuđeni zbog opasne krađe, razbojništva, paljevine i zločinštava u hajdukovanju. Od ovih 23, devetorica njih su proste ubice sa predumišljajem, sedam imaju pored ubistva i razbojništvo, jedan ima silovanje, tri imaju još goroseću, jedan je dvostruki ubica a dvojica su trostruke ubice". Nakon Prvog svetskog rata završena je izgradnja nove, namenske zgrade za smeštaj komande Prve Žandarmerijske stanice. Ona se nalazila u tada perifernom niškom naselju Palilula, nešto niže od Svetonikolske crkve. Ova zgrada, sa prepoznatljivom metalnom krovnom kupolom i metalnim orlom na njenom vrhu, opstala je do danas. Takođe je opstao i njen prvobitni naziv – Žandarmerija. Kasnije, kako se grad širio i povećavala nadležnost ove uprave, zbog manjka i neuslovnosti radnog prostora kao i povećanog broja pripadnika žandarmerije, donesena je odluka da se sazida nova, veća i modernija zgrada. Ona je trebalo da bude namenski izgrađena za komandu žandarmerijskog puka. Podignuta je u delu Niša koji se tada nazivao Leskovačka kapija (to je danas prostor oko Pirotske rampe i Železničke stanice), tačnije između Osnovne škole "Kralj Petar Prvi", tadašnje Inženjerijske kasarne, kafane "Leskovac" i železničke pruge. Nakon Drugog svetskog rata svi će pamtiti ovu stamenu građevinu kao Komandu Niškog korpusa, zatim Vojni odsek a onda Komandu vazduhoplovstva. Početkom XXI veka ona će svoju namenu opet vratiti u domen pravosuđa i

Ниш — Сквер пред мостом на Нишави
Nisch — Platz vor der Brücke über die Nischava

pripašće Apelacionom sudu.

Novom teritorijalnom upravnom podelom na banovine, 1929. godine, predviđeno je i formiranje žandarmerijskih pukova u sedištim banskih uprava. U Nišu je prema tom šematismu formiran Šesti korpus, poznatiji pod nazivom Moravski žandarmerijski puk, a pri njemu je formirana i centralizovana žandarmerijska škola. Pripadnici žandarmerije nosili su uniforme vojničkog kroja sivomaslinaste boje a od vojnika su se razlikovali po širitima na rukavima. Osnovne jedinice su bile pešačke ali su postojale i biciklističke i konjičke. Služba bezbednosti u gradu se održavala preko mreže žandarmerijskih ispostava raspoređenih po gradu, manjim naseljima i selima. Nakon administrativno-teritorijalne podele u Kraljevini Jugoslaviji, reorganizovana je i policijska služba. Godine 1930. naloženo je formiranje uprava policije u sedištim banovina. U Nišu je Uprava policije bila smeštena u Ulici cara Dušana br. 52 (sada zgrada uz zapadnu fasadu Dušanovog bazara), gde je ostala sve do Drugog svetskog rata. U nadležnost Uprave policije u Nišu je ulazio tadašnji atar koji je zahvatala niška opština. Na čelu ove ustanove nalazio se upravnik policije koji je bio direktno nadležan banu Moravske banovine. Kao i kod drugih gradova u Jugoslaviji, područje uprava se delilo na kvartove ili, kako je to danas, sektore, a u svakom od njih je postojala policijska stanica. Sedište Prve policijske stanice nalazilo se u Ulici Nikole Pašića br. 27, preko puta tadašnje Tričkovićeve palate.

Druga policijska stanica se nalazila u Jugo-vičevoj ulici a treća u Ulici vožda Karađorđa br. 98, nedaleko od raskrsnice kod "Crvenog pevca". Četvrta policijska stanica se nalazila u naselju Beograd mala u blizini škole „Vožd Karađorđe“ preko puta današnje Autobuske stanice. Postojao je i poseban Komesarijat železničke policije koji se brinuo o bezbednosti na ovoj, u to vreme veoma prometnoj stanici. Prema podacima iz izvora u Nišu je uoči Drugog svetskog rata bilo oko 2.000 policijskih agenata, službenika i starešina.

ŽIVOT NA KALDRMI

Pojedine ulice Niša na periferijama još uvek su ličile na one turske sokake iz perioda kada je grad bio orijentalna kasaba. Stešnjene između kuća i niskih čepenaka, izlokane i bušne, slabo osvetljene. Neke od njih su bile pod kaldrmom koja se od silnog izrabljivanja deformisala pa su tu i tamo kocke štrčale praveći neravnine a na pojedinim mestima ih uopšte nije ni bilo. Po predgrađima Niša nicala su divlje stambene celine od strane doseljenika koji su napustili živote zemljoradnika i svoje uhlebljenje pokušavali da nađu u fabričkim halama niških preduzeća. Grad je imao svoj dnevni i noćni ritam. Ranom zorom bi rojevi radnika žurili u vidu levkaste mase ka svojim radnim mestima kako im gazda ne bi zakinuo na dnevnicu, a uveče, kako koji — neki su žurili svojim domovima a neki u kafane, restorane i kazina kako bi našli razbibrigu. Sa dolaskom noći treštala bi mu- zika iz lokala

koju bi pratila graja i cika veselih gostiju. Noćne dame tražile bi svoje mušterije, pijanci i neradnici koju turu više od nekog gosta koji bi bio voljan da plati. Novinari i ljudi od pera sedeli bi u zadimljenim čoškovima tražeći nešto što bi mogli da metnu na papir. Kao i svuda bilo je tu raznih ljudi, raznih čudi i raznih namera. Često bi se pričalo da je svaka dobra pijanka po niškim kafanama morala da se završi tučom ili makar koškanjem dva "mokra" gosta. Potezale su se stolice, flaše pa i noževi, bilo je krvi a sve to uklapalo se u mozaik gradskog života. Pa i onaj koji bi pošao kući mračnim sokacima morao je dobro da pazi da ga ne sapletu i orobe gradski kesaroši i diškoši, koji su obično u sitne sate dežurali ispred lokala i birali žrtve. Sa druge strane, ako bi dopali šaka žandarima, znali su šta ih čeka. Prvo kundaci a zatim bivolje žile od kojih su ostajali žigovi za ceo život kao podsećanje na njihova nedela.

Grad je, s obzirom na svoju veličinu, imao malo predstavnika zakona, a rastao je iz dana u dan. Bilo je sve više ljudi koji su se doseljavali u kvartove a broj žandara, policajaca i agenata to nije pratio u dovoljnoj meri. Po predgrađima patrole gotovo da nisu ni zalazile ili su to činile samo kada je bilo preke potrebe. Sve što se događalo u pogledu bezbednosti grada nije bilo ni nalik onome što će se desiti u večernjim satima 16. maja 1930. godine. Niš će tada dobiti ono što su imale najveće svetske metropole, poput Londona, Pariza i Njujorka — serijskog ubicu.

Zdravstveni sistem u laboratoriji politike

Jednom prilikom sam, neobavezno lutajući širokim prostranstvom interneta, naišla na sledeću misao: „Lekar svojom greškom uništi jedan život ili nekoliko njih, a ekonomista svojom greškom uništi čitavu naciju.“ Ne sećam se imena autora ove misli, ali njena jednostavna, koncizna i, iznad svega, životna formulacija koja odgovara realnosti, daje autorsko pravo nad njom svakome od nas. Pogotovo se to odnosi na ovaj drugi deo o ekonomistima i uništenju nacije u čemu smo od početka tranzicije do danas bili svedoci i nemi posmatrači, odnosno oni koje niko ništa ne pita, a snose posledice kao da su aktuelnoj propasti dali najveći doprinos. No, vratimo se ovoj interesantnoj misli sa početka priče, odnosno njenim akterima: lekaru i ekonomisti. Autor navedene misli dao im je široka ovlašćenja koja čak idu do uništenja koje se kreće u rasponu od jednog života do čitave nacije. Samim tim, izdigao ih je iznad običnog sveta, a meni dao povoda da ih u narednim redovima spustim na zemlju i, kao pripadnik ove druge fele – ozloglašanih ekonomista, istražim kako teška ruka ekonomske politike utiče na moć medicine i njenih protagonista u zemlji Srbije. Šta se dešava kada naše odluke diktiraju plate lekara, njihove uslove za rad, njihovo samopoštovanje i opravdanost uloženog truda i vremena? Da li ekonomija može kroz meandre zdravstvenog sistema da dovede do onog uništenja nacije sa početka priče ili je takva pretpostavka u startu preterana?

Dužina životnog staža

Bregović je još početkom 70-ih godina prošlog veka u tri strofe i dva refrena pesme “Doživjeti stotu” pravio budalama sve one koji imaju takvu ambiciju. Danas, skoro četiri decenije kasnije, otvoreno se govori i piše o plavim zonama na planeti čije stanovništvo u punom zdravlju i mladalačkoj vitalnosti ne samo da doživi stotu, već “prebaci” još deceniju-dve. Kažu da je njihova tajna u skromnim količinama zdrave hrane, čistoj vodi, planinskom ili morskom čistom vazduhu i rutini koja pouzdano štiti od stresa. Zahvaljujući geografskom položaju, ova područja su prilično izolovana od ekonomskog prosperiteta, trke za novcem ili političkim poenima, te im takve stvari ne narušavaju zdravlje. Međutim, to su izuzeci, zato se i obeležavaju kao posebne zone koje su interesantne sa aspekta proučavanja dužine životnog veka, pri čemu ekonomija nema veze sa tim. Nemam ideju koje boje može biti ova zona u kojoj živimo, ali podaci Svetske banke o dužini životnog veka stanovništva govore da je Srbija, baš kao i u ekonomiji, tako i po ovom pitanju – u rangu svog komši-

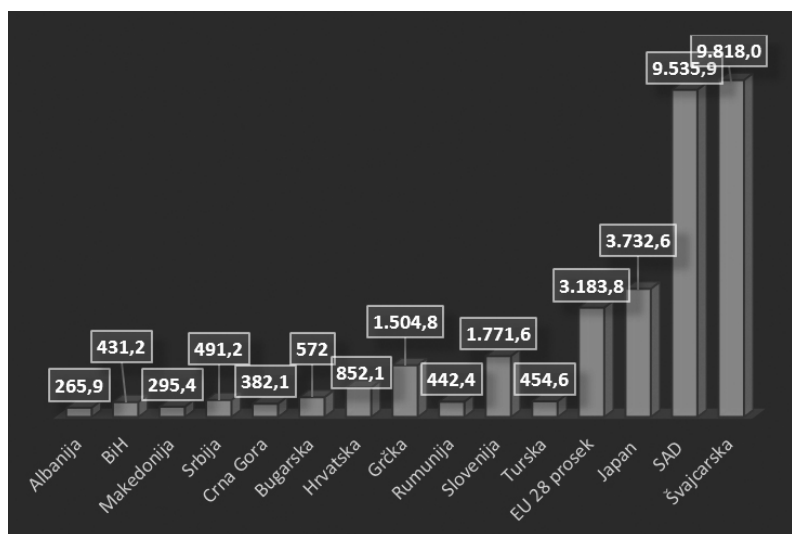
Prosečna dužina životnog veka stanovništva

	1960.	2016.
Albanija	62,3	78,3
BiH	60,3	76,9
Makedonija	60,6	75,7
Srbija	61,6	75,2
Crna Gora	63,8	77,1
Bugarska	69,2	74,6
Hrvatska	64,6	78,0
Grčka	68,2	81,0
Rumunija	65,6	75,0
Slovenija	69,0	80,8

luka, a na marginama Evropske unije i sveta. Podaci izneti za zemlje Zapadnog Balkana govore da je u periodu dugom 56 godina, životni vek produžen u proseku za 15 godina. U koordinatnom sistemu sa zadatim genetskim i prirodnim parametrima razvoja i dostignućima medicine svojstvenim XXI veku, stanovništvo ovih zemalja u proseku živi 76,6 godina. Šira slika Balkana, koja uključuje Hrvatsku, Grčku, Sloveniju, Rumuniju i Bugarsku, potvrđuje da se u ovim zemljama u proseku živi 10,4 godine duže nego pre pola veka. Prosečni životni vek njihovog stanovništva je 77,9 godina. Poređenja radi, prosečni životni vek stanovništva u zemljama Evropske unije je oko 83, u Japanu 84, na Kubi oko 80, a u SAD – 79 godina.

Zdravstvo iz perspektive javnih finansija

Veliki uticaj ekonomije na zdravlje, a samim tim i dužinu životnog veka stanovništva, vidljiv je već iz same definicije zdravlja koja prema Svet-skoj zdravstvenoj organizaciji glasi: “Zdravlje nije samo odsustvo bolesti već i stanje potpunog fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja”. Ko-

liko nadležni koji brinu o stanju zdravstvenog sistema u državi imaju u vidu ovu definiciju kad opredeljuju budžetska sredstva za razvoj i modernizaciju zdravstvenih ustanova i definišu plate lekara i medicinskog osoblja? Da li se pri tome ima u vidu da uspeh konačnog ishoda na tržištu zdravstvenih usluga, baš kao i na svim ostalim tržištima, zavisi od zadovoljstva učesnika – u ovom slučaju lekara i pacijenata, i da to zadovoljstvo, na duži rok, definiše kvalitet usluga, utiče na zdravlje nacije, a time i na pomenutu dužinu životnog veka? U narednom grafiku je prikazano koliko je prema podacima Svetske banke 2016. godine iznosila potrošnja za zdravstvo po stanovniku, iskazana u US \$.

Da je Srbija nekim čudom 2016. godine postala članica Evropske unije, po izdvajanjima za zdravstvo bila bi na pretposlednjem mestu. Iza nje bi bila Rumunija, koja vlada začeljem kolone sa skoro 450 \$ za zdravstvenu zaštitu svakog stanovnika. Na vrhu liste zemalja Evropske unije te 2016. godine bio je Luksemburg, gde se po stanovniku u ove svrhe izdvajalo 6.236,0\$. Luksemburg je, ujedno, prema istraživanju britanskog The Legatum Institute, proglašen za zemlju sa najboljim zdravstvenim sistemom na svetu. Pomenuto istraživanje je zaobišlo Srbiju, ali, ako se sami latimo procene pozicije Srbije po budžetskim rashodima za zdravstvo, uzimajući u obzir i druge parametre razvijenosti, možemo zaključiti da smo najlošiji među najboljima i najbolji među sebi ravnima.

Ima li zdravlja u Srbiji?

Institucije koje se bave pružanjem usluga zdravstvene zaštite su mesta koja svaki stanovnik poseti bar jednom u životu. Iskustva u Srbiji su različita i većina njih nije sjajna. Primedbe se

uglavnom odnose na lošu organizaciju rada u objektima primarne zdravstvene zaštite, duge liste čekanja na dijagnostičke procedure i operativne zahvate, česte kvarove na aparatima zbog kojih se neke terapijske procedure koje pružavaju ili spašavaju život odlažu po više nedelja ili meseci, u kojima pacijenti gube dragoceno vreme. Primedbe postoje i na račun tzv. pozitivne liste lekova, uslova bolničkog lečenja, loše higijene i činjenice da u XXI veku Srbi umiru od posledica intrahospitalnih infekcija. Što se lekara i medicinskog osoblja tiče, lepo ih je definisao jedan stariji gospodin: “Ima onih koji rade i onih koji su na platnom spisku”. Te dve grupe ljudi se mogu sresti bukvalno u svakom kolektivu, samo što nije isto ako ovoj drugoj grupi padne šaka otpremnica iz magazina ili ljudski život. Ova lista tekućih problema je, naravno, mnogo duža. Već na početku nabiranja, kod druge-treće stavke potrošili smo sledovanje od 491,2 dolara per capita. Eventualno unapređenje pružanja zdravstvenih usluga, modernizaciju i primenu svetskih rešenja u lečenju srpskih pacijenata nismo ni pomenuli. Zato što bi to, u normalnom sistemu, trebalo da se podrazumeva.

Zdravlje na tržištu

Odlaskom u istoriju onog sistema u kome je država bila “capo di tutti capi”, mnoge delatnosti koje su bile isključivo u njenoj nadležnosti izlaze na tržište: kultura, informisanje, obrazovanje, zdravstvo... Sa aspekta brzine i kvaliteta pružanja usluga i satisfakcije tržišnih učesnika, moglo bi se reći da pojava privatne inicijative u zdravstvu predstavlja pun pogodak: zadovoljni su specijalisti, iz razloga što im se u zemlji Srbije pruža prilika da honorarima dopune skromna

primanja; zadovoljni su i pacijenti zato što im se pruža prilika da na jedan komforan način reše svoje probleme. Taj komfor, međutim, ima cenu koja nije zanemarljiva. Ni to ne bi bio problem (zdravlje nema cenu) da te usluge nismo već na razne načine platili Republičkom fondu za zdravstveno osiguranje.

Prema Zakonu o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, stopa po kojoj se obračunava doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje iznosi 10,3%. To znači da, ako neko prima mesečnu platu u bruto iznosu od 100.000 dinara, za zdravstvo izdvaja 10.300 dinara. Uz nepromenjene uslove, to na godišnjem nivou iznosi 123.600 dinara. Za isto to zdravstvo, država izdvaja 10,8% svog BDP-a, odnosno pomenutih petstotinak dolara per capita. Po ugledu na Hrvatsku, i kod nas će najverovatnije doći (ako već nije) do poskupljenja alkoholnih pića i cigareta, i deo poreza na promet će biti usmeravan u aktivnosti koje vode poboljšanju kvaliteta zdravstvenih usluga. Dakle, u našoj kasi zdravstvenog osiguranja ima para. I pored toga, u objektima primarne zdravstvene zaštite plaćamo 50 dinara participacije. I niko ne pita u čemu to participiramo. Takođe, se podrazumeva da pri odlasku na npr. banalnu analizu brisa grla i nosa, pođemo opremljeni štapićima za uzimanje materijala. I uz to još platimo participaciju. Zatim, često se dešava da za laboratorijske analize u državnim laboratorijama nema potrebnih reagenasa, pa smo prinuđeni da ih delimično radimo u državnoj ustanovi uz podrazumevanu participaciju, a delimično kod privatnika koji uvek ima sve, ali i dobro naplaćuje. Uz sve moguće razumevanje situacije, ekonomskih i drugih reformi, ne mogu da razumem zašto je problem obezbediti antibiotsku terapiju pacijentima koji su upravo imali hiruršku intervenciju, već se često čuje “Mi to nemamo, to morate da kupite”. Ni zašto se mesecima čeka na dijagnostičke procedure kada je, evo, konkretno u Nišu, donacijama opremljeno pola Klinike za radiologiju – sve novo i moderno? Onaj ko neće ili ne može da čeka, a ima para, završiće posao kod privatnika. A šta će biti sa onim ko nema? Da li je vrednost života pojedinca proporcionalna njegovoj finansijskoj moći? Ovo bi trebalo da bude glupo pitanje.

Dal' je bilo bolje za vreme Druga...

Dakle, zdravstveni fond finansira država, plaćamo i mi na razne načine, pa opet nije dovoljno. Pošto pamtim vreme kada nas odlazak lekaru nije koštao ni dinara, usuđujem se da

Dakle, u našoj kasi zdravstvenog osiguranja ima para. I pored toga, u objektima primarne zdravstvene zaštite plaćamo 50 dinara participacije. I niko ne pita u čemu to participiramo. Takođe, se podrazumeva da pri odlasku na npr. banalnu analizu brisa grla i nosa, pođemo opremljeni štapićima za uzimanje materijala. I uz to još platimo participaciju.

pitam da li je ovakvo stanje u koje je zapao naš zdravstveni sistem posledica decentralizacije i fragmentacije čitavog sistema ili je po sredi samo nesavršenost tržišta? Da li su sredstva koja se na godišnjem nivou sliju u kasu RFZO stvarno nedovoljna da pokriju sve troškove zdravstva ili se možda neefikasno troše? Evropski stručnjaci su, pri nekom od brojnih monitoringa naše zemlje, utvrdili sledeću dijagnozu našeg zdravstva: nedostatak transparentnog i sveobuhvatnog sistema procene vrednosti investicija u zdravstvo, uz bitno odsustvo orijentacije kada su u pitanju mogućnosti plaćanja tih investicija. To uzrokuje neusklađenost zdravstvenih rashoda i rezultata što se manifestuje činjenicom da svaku treću zdravstvenu uslugu građani plaćaju iz svog džepa. Preporučena terapija podrazumeva konstantan rad na razvoju grube motorike kada je u pitanju modernizacija zdravstva i hitnu sveobuhvatnu reformu sistema zdravstvenog osiguranja, naravno, po ugledu na evropska i svetska iskustva.

Nezadovoljstvo učesnika zdravstvenog tržišta u Srbiji i to kako pružalaca, tako i primalaca zdravstvenih usluga, posledica je i čuvenih ekonomskih reformi koje su dovele do smanjenja rashoda u budžetu za zdravstvo. "Otprazna" kasa pogodila je i farmaceutsku

industriju i sve segmente pružanja zdravstvene zaštite, a ceh su platili – građani. Ograničen i, u jednom periodu, sve manji obim sredstava, diktirao je isti takav obim nabavki materijala i sredstava za rad što je, kao što je napred prikazano, moralo da se odrazi na kvalitet pružanja zdravstvenih usluga u državnim institucijama. Problemi u državnom sektoru zdravstvene zaštite su prepoznati kao šansa za razvoj privatnog sektora ove vrste usluga, te tako danas u Srbiji imamo situaciju da su najbolje laboratorije, specijalističke ambulante i klinike upravo one u privatnom vlasništvu. Međutim, lečenje u takvim ustanovama podrazumeva da zažmurimo nad činjenicom da ćemo, ponovo, u kešu, platiti usluge koje smo već platili kroz doprinose iz bruto zarade.

Pamet spolja + pamet unutra = zdrava nacija

Ne bih da zvučim nezahvalno, eto imamo novi Klinički centar otvoren pre godinu dana, kažu pametna zgrada, moderno opremljena po svetskim standardima i propisima. Ne znam tačno šta zgradu spolja čini pametnom, ali sam sigurna da je u ovoj delatnosti mnogo važnija suština od forme, odnosno važnija je ona pamet koja je građanima na usluzi i koja za to prima platu. A ta pamet masovno odlazi tamo gde će njen rad biti cenjen i dobro plaćen. I ako se taj trend nastavi,

neće nam biti od koristi ni pametne zgrade ni nove tehnologije. U zdravstvu su ipak ključni akteri – lekari i medicinsko osoblje. E, kad se oni pomenu, nekako se spontano "zalepi" priča o korupciji. Nije da u tim pričama nema istine, ali zdravstvo je tek jedan od brojnih segmenata društva gde se put do brzog i efikasnog rešenja skraćuje kovertom. Ipak, po ovom pitanju zdravstveni radnici trpe medijsku osudu više od ostalih, a razlog tome je verovatno humana priroda njihovog posla. Istini na volju, kada se zaklinjao, Hipokrat nije pominjao platu, niti je slutio da će doći ovo "zlo vrijeme" kada će lekar živeti sa mesečnim primanjima od 63.000 dinara, specijalista sa 80-90.000 dinara, a medicinska sestra sa svega 35.000 dinara. To naravno, nije opravdanje za korupciju, ona je stvar ličnog izbora i usko je vezana za profesionalnost u radu i ljudsko dostojanstvo. Međutim, imajući u vidu pomenute iznose plata, lakše ćemo razumeti (i opravdati) mehanizam praznjenja pomenute pametne zgrade. Iako se medicinari sa matematikom "pozdrave" u srednjoj školi, ipak znaju da je, u valuti evro (kao i u svakoj drugoj), 3.000 veće od 500, 600 ili 800 i zato pakuju kofere, a nama ostaje – pametna zgrada. I verovanje da će nas život po receptima stanovnika plave zone, uz Božju pomoć i malo sreće, što duže držati daleko od nje.

Prva Jugoslavija

– neuspela nacija

Veliki broj reprint izdanja polemičkih knjiga iz jugoslovenskog perioda i njihov uticaj na čitačku publiku zainteresovanu za istorijsku tematiku, zasigurno su jedan od razloga zašto istoriji Jugoslavije još uvek ne pristupamo odmereno i racionalno. U Srbiji verovatno ne postoji sajam knjiga, knjižara ili ulična tezga, gde nećemo pronaći neko od izdanja spisa Verujem u Boga i srpstvo, pesnika i diplomate Jovana Dučića. Nekritičko čitanje ovakvih knjiga obično rezultira usvajanjem političkih stavova i zaključaka samog autora, odnosno aktera istorijskih događanja. Međutim, shvatanja savremenika nekog istorijskog događaja ne moraju i ne bi trebala biti i naša. Dučićeva kritika jugoslovenstva, hrvatskih i slovenačkih političara u prvoj Jugoslaviji (Radića, Trumbića, Mačeka i Korošeca) pruža svedočanstvo i uvid u raspoloženje i razočaranost jednog dela srpskih intelektualaca ponašanjem političkih predstavnika Hrvata i Slovenaca u okviru tadašnje zajedničke države. Naša je obaveza da kritički sagledamo i srpsku stranu – ili onoliko strana koliko ih ima – sklapajući tako celovitu sliku ondašnjeg vremena. Još bolje ćemo učiniti ako u razmatranje uključimo i šire istorijske procese. Od vremena Francuske revolucije (1789) na evropskom kontinentu je u 19. veku započeo proces formiranja nacija, pre svega kroz kulturu, a kasnije i kroz politiku. Paralelno sa formiranjem srpske i hrvatske nacije, među kulturnom i političkom elitom ovih naroda u opticaju je bila i ideja o etničkom, jezičkom i kulturnom jedinstvu svih Južnih Slovena, uključujući u nekim varijantama i Bugare. Iz perspektive 19. veka formiranje jedinstvene nacionalne države Južnih Slovena nije bilo nužnost, ali jeste predstavljalo jednu od mogućnosti. Uslovi za njihovo ujedinjenje u samostalnu državu stvorili su se za vreme i nakon završetka Prvog svetskog rata.

Da su političke zamisli vladajućih elita jedno, a politička stvarnost nešto sasvim drugo, pokazale su već prve godine nove države. Nova politička nacija je zvanično bila definisana kao „troimeni narod, jedan isti po krvi, jeziku govornom i pisanom, po osećanjima jedinstva...” (Krfska deklaracija 1917. godine). Novostvorena Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (1918–1929) postala je nacionalna država troimenog naroda, poreklom sastavljenog od tri „plemena”: Srba, Hrvata i Slovenaca. Novu naciju nije bilo lako stvoriti, naročito stoga što su procesi formiranja pre svega srpske i hrvatske nacije u prethodnom istorijskom periodu bili uveliko završeni. Političke stranke su oslikavale takvu podelu i ogromna većina njih bila je nacionalno ili regionalno razgraničena. Nijedna stranka nije sebe shvatala kao opštedržavnu, iako je to nalogala politička logika nove države i troimenog naroda. Najbolji primeri etno-nacionalne podelu su stranke koje su zauzimale veliki deo prostora na političkoj sceni: (srpska) Radikalna narodna stranka, Hrvatska seljačka stranka i Slovenačka ljudska stranka. Stranke koje su prevazilazile užu nacionalne okvire bile su Demokratska stranka, Komunistička partija Jugoslavije i Jugoslovenska muslimanska organizacija, ali su one imale mnogo manji udeo u biračkom telu u odnosu na prve tri.

Ponašanje stranaka i političkih elita Hrvata i Srba, nakon formiranja Kraljevine SHS, istoričari obično povezuju sa njihovim predašnjim političkim mentalitetom stečenim u ranijim državnim tvorevinama. Politički život u Kraljevini Srbiji nije bio opterećen međunacionalnim sukobima, budući da se radilo o jednonacionalnoj državi Srba. Sa druge strane, Hrvati i Slovenci imali su višedecenijsko iskustvo političkog nadmetanja sa drugim nacijama u okviru višenacionalne Austro-Ugarske. Razlika je po-

stojala i u državnom uređenju. Kraljevina Srbija bila je unitarna država, a Austro-Ugarska dualna monarhija sa više pokrajina. I jedni i drugi žestoko su se trudili da u novim državnim okolnostima nametnu sopstvene političke modele. Hrvatski su političari srpsku stranu optuživali za hegemoniju i centralizam, dok su Srbi u hrvatskim zahtevima za federalizacijom podizali separatizam i nameru da se nova država razbije. Srbi su bili u početnoj prednosti, uostalom imali su svoju pobedničku vojsku i monarhiju.

Različitost političkih koncepcija najbolje se vidi iz dokumenata i deklaracija. Konferencija na ostrvu Krfu iz 1917, održana između srpske vlade i Jugoslovenskog odbora, odlučila je da nova država bude ustavna, parlamentarna i demokratska monarhija, na čelu sa dinastijom Karađorđević. Drugačije su bile odluke Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, u Zagrebu osnovanog 8. oktobra 1918. godine. Kao politički predstavnik svih Južnih Slovena na teritoriji Austro-Ugarske, Narodno vijeće je usvojilo krajem novembra Uputstva (tzv. Naputak) za delegaciju vijeća koja je trebala da putuje za Beograd i tamo obavi ujedinjenje sa Kraljevinom Srbijom. Uputstva Narodnog vijeća predviđala

su da će konačnu organizaciju države odrediti sveopšta Narodna ustavotvorna skupština koja bi odlučivala o ustavu, monarhiji ili republici, unutrašnjem državnom ustrojstvu i ostalim pitanjima. Do sastanka ustavotvorne skupštine, državom bi rukovalo posebno Državno veće. Za neke se političare u Zagrebu srpska monarhija nije podrazumevala.

Poštovanje ovog dokumenta stvorilo bi sasvim drugačiju državu, ali se delegacija Narodnog vijeća u Beogradu tih odluka nije pridržavala. Delegacija je 1. decembra 1918. regentu i prestolonasledniku Aleksandru Karađorđeviću pročitala adresu u kojoj je stajala želja za ujedinjenjem Slovenaca, Hrvata i Srba sa teritorija bivše Austro-ugarske monarhije sa Srbijom i Crnom Gorom u zajedničku državu Srba, Hrvata i Slovenaca. Saopšteno je i da će vladarsku vlast na čitavoj teritoriji nove države imati kralj Petar, odnosno njegov zamenik regent Aleksandar. Nakon obraćanja delegacije, regent je proglasio ujedinjenje i tako stavio tačku na pitanje hoće li nova država biti monarhija ili republika. Istovremeno, postavljeni su i temelji budućeg nezadovoljstva.

Monarhija se nametnula kao garant očuvanja državne celine i glavni simbol okupljanja troimenog naroda. Kralj Aleksandar je nosio epitepe viteškog vladara, ujedinitelja svih Južnih Slovena, osvetnika Kosova. Centralnu ulogu u izgradnji jugoslovenske nacije imao je vidovdanski kult. A njegov glavni promoter iz redova umetnika bio je hrvatski vajar Ivan Meštrović. Dvor je imao odlučujuću ulogu u sastavljanju i obaranju vlada, dajući podršku onim političarima koji nisu dovodili u pitanje novu državu i monarhiju. Dobar primer u tom smislu je politički put Hrvatske seljačke stranke (HSS). Stranka je do 1925. negirala Kraljevinu SHS i zalagala se za republiku i federaciju. Nakon hapšenja njenog vođe Stjepana Radića (zbog učlanjenja stranke u Seljačku internacionalu u Moskvi), HSS je odustao od svoje politike. Odbacio je republikanizam, prihvatio centralistički Vidovdanski ustav (donet 1921) i dinastiju Karađorđević. Za uzvrat Radić je ušao u vladu. Verovatno bi sličnu političku sudbinu imali i komunisti, da su mogli biti elastičniji u svojim idealima.

Parlament Kraljevine SHS postao je mesto žestokih svađa i međusobnih optužbi. Ugled skupštine nepovratno je urušen pucnjima sa govornice radikalnog poslanika Puniše Račića, u pravcu grupe poslanika HSS-a, juna 1928. godine. Posledice su bile: dvojica mrtvih i nekoliko ranjenih. Stjepan Radić je preminuo od

posledica ranjavanja. Izlaz iz parlamentarne krize kralj Aleksandar je potražio u uvođenju diktature 6. januara 1929. godine, kada je ukinuo Vidovdanski ustav, raspustio Narodnu skupštinu i zabranio rad stranaka. Dve godine kasnije, proglašen od strane kralja, na snagu je stupio nedemokratski Septembarski ustav (nije podrazumevao podelu vlasti i parlamentarizam, dajući velika ovlašćenja kralju). Zemlja je promenila ime u Kraljevina Jugoslavija i podeljena je na banovine. Svoje odluke kralj Aleksandar je ovako obrazložio: „Nastupio je čas, kada između Naroda i Kralja ne može i ne sme biti više posrednika. (...) Umesto da parlamentarizam razvija i jača duh narodnog i državnog jedinstva, on – ovakav, kakav je – počinje da dovodi do duhovnog rasula i narodnog razjedinjavanja. Moja je sveta dužnost, da svim sredstvima ču-

vam Državno i Narodno jedinstvo. (...) Čuvati jedinstvo narodno i celinu državnu, to je najviši cilj Moje Vladavine...” Ideju o jednom troimenom narodu zamenila je državna ideologija integralnog jugoslovenstva.

Ukidanje nezavisnosti parlamenta i zabrana rada nacionalnih stranaka pokazalo se kao privremeno rešenje. Režim čvrste ruke daće povoda separatizmu u Hrvatskoj i Makedoniji, pomognutom i od nekih stranih država. Ubistvom kralja Aleksandra u Marseju 1934. godine od strane ustaša i makedonskog VMRO, sa istorijske pozornice je uklonjena ključna politička ličnost Jugoslavije i glavni simbol jugoslovenstva. Najavljujući tako i krvavi raspad Kraljevine Jugoslavije u Drugom svetskom ratu. Ali to neće biti i kraj Jugoslavije. Druga Jugoslavija pokušać da ispravi greške prve.

Da bi napisao dobru ljubavnu priču moraš da budeš iskren prema sebi

Dosta vremena je prošlo od kako su Vidojković, Stojiljković i Karanović prodrmali nekoliko generacija svojim gradskim pričama i čak, usudiću se da kažem, "navukli" omladinu na čitanje. Nakon toga, svako od ove trojice autora otišao je dalje svojim književnim putem ostavljajući rupu za ono što se, u nedostatku boljeg termina, naziva "urbanim romanom". Takvi romani ili zbirke priča su se dokazali kao odlična ulaznica za mlade autore u svet književnosti i njihov manjak poslednjih godina možda upravo i govori o tome da na našoj književnoj sceni, zapravo, i nema mnogo novih lica. Zato i ne čudi što je prvi roman mladog niškog pisca Nikole Markovića iza-zvao dosta pažnje.

Kažu da pisci, naročito u svom prvom delu, ugrade dobar deo sebe. Pošto znam da imaš obe noge, interesuje me koliko ima Nikole Markovića u liku Vuka Petrovića?

Interesantno je to sa autobiografskim momentima u prvim romanima. Koliko god da želiš da stвориш nove likove, ne možeš da pobegneš od potrebe da ih na neki način opravdaš u svim postupcima, kao što opravdavaš sebe kad napraviš neku glupost. Valjda sam iz te potrebe da bolje razumem sebe modelovao Vuka tako da u isto vreme bude i moj saveznik i moj antipod. Osim tih fizičkih razlika između Vuka i mene, ima tu i razlika u stavovima. Iskreno mislim da je osnovna razlika u tome što ja nisam toliki cinik. Slični su nam smisao za humor, mesto rođenja i ta suluda potreba da se bavimo detaljima. Toliko se bavimo detaljima da to pleše na granici sa razumom. Vuk ima taj naivni dečakli pogled na svet koji često prepoznajem u sebi. Naravno, Nikole Markovića nema samo u Vuku. Ima ga i u Senki, donekle i u Kostu. To je valjda normalno kad se igraš boga. Pitam se ponekad koliko ima boga u ljudima, i jesmo li mi njegov roman prvenac ili labudova pesma.

Otkud ideja za ovaj roman i koliko je trajala

njegova realizacija?

Nedavno je moja profesorka iz gimnazije rekla da sam od onih ljudi koji prosto moraju nešto da napišu. Imam valjda tog Mefista u sebi koji me stalno izaziva na dvoboj rečima. Još kad sam, kradući znanje od starijeg brata, učio da crtam slova – kako sam tada govorio za pisanje, imao sam potrebu da se izražavam pismeno. Mislim da sam u tome bolji nego usmeno. Ideja o tome se valjala neko vreme u nekim hodnicima moje podsvesti, ali se dugo nisam usuđivao da napišem ništa duže od priče. Onda sam jedne noći sanjao naslov koji mi je zvučao simpatično, a potom dugo razmišljao o tome da nekog lika predstavim kao emotivno sakatog, kroz metaforu fizičkog invaliditeta. Konačno, kada su se u mom životu dogodile neke prekretnice, roman mi je bio svojevrsan eskapizam. Bukvalno sam dve godine težio da sve te likove proživim, da bih mogao bolje da ih napišem. Nakon dve godine kada sam udario „final touch“ rekao sam da više ne želim ništa da menjam. Ne znam je li to bio dobar korak, ali sam makar osetio da sam priču zaokružio. Možda bih nešto sada drugačije rekao, ali smatram da to ne bi bilo fer prema onom meni koji je želeo da se liši svoje priče. Ideju sam crpio iz svoje podsvesti, ali i iz ljudi oko sebe, gradova, neuspelih ljubavi i stalne potrebe balkanske dece da pobegnu iz balkanske kože.

U ovom dobu interneta poprilično je dostupno svima da piskaraju po blogovima, portalima i Fejsbuku ali koliko je teško mladom autoru da zapravo nađe pravog izdavača?

Što bi reko Njegoš – „Vrijeme je majstorsko rešeto“. Šta će sve od toga što je napisano vreme da proseje i šta će ostati kao važan putokaz u nesagledivo dugoj istoriji, veliko je pitanje. U vreme kada se pisalo po pergamentu, morao si dobro da promisliš šta ćeš napisati, da ne bi zloupotrebio taj vredan resurs po kome šaraš svoje tragove. Valjda su zato ljudi tada više mislili, a

manje pisali. Sokrat, eto, nije napisao ništa. Hrist je možda pisao po pesku. Celokupno narodno nasleđe naših prostora bilo je usmeno. Pa ga je ipak vreme donelo nama u skute. Danas u doba interneta sve ima kraći rok trajanja. Ali to ne mora da znači da se neće možda ispostaviti da se upravo na internetu događa neki novi Platon koji svoje dijaloge vodi na društvenim mrežama. Nažalost, danas je mnogo teško doći do adekvatne i kredibilne kritike, što je ja mislim najveći problem. Traganje za izdavačem je mukotrpan proces. U eri mas-produkcije sve se svelo na osvajanje tržišta. Zato, nažalost, mnogi pisci prave kompromise, čineći time da se dopadnu izdavaču, a ne publici. Treba biti oprezan u tom moru i naći svoju struju. Pomiriti želju izdavača, literarni ukus, svoje spisateljske afinitete i suzbiti sujetu, zvuči kao dobar plan. Ja sam imao tu sreću da nađem manju izdavačku kuću, pa se nekako međusobno afirmišemo. Ako to uopšte tako može da se kaže.

Jedan od prisutnih motiva u romanu je i odlazak mladih ljudi iz zemlje. Na nedavnoj promociji knjige rekao si da nisi „fan“ te prakse ali da je razumeš. Pod kojim uslovima možeš da zamisliš sebe u nekoj stranoj zemlji i koja bi to zemlja bila?

Da bih došao do tog razumevanja, morao sam prvo da prođem jedan niz preispitivanja sopstvene ljutnje na sve koji su otišli. Desilo se jedne

godine da mi je iz grada otišla tadašnja devojka, a potom i još desetak dobrih prijatelja. U jednom trenutku i brat. Onda sam se uplašeno zapitao šta ću da radim ako ostanem sam. Da li ću moći da išta menjam nabolje. Trebalo mi je vremena da shvatim da živimo u dobu globalizacije i da su odlasci i dolasci nešto što je normalno i na šta se treba navići. Uporno sam pokušavao da ljudima koji su, pljujući po svemu, odlazili iz Srbije, objasnim da će jednom možda da se vrate. Da bi trebalo da povedu računa o tome kako napuštaju podneblje na čijem jeziku će verovatno do kraja života da sanjaju. Da će jednom da se sapletu na nostalgiju. Čak se i Crnjanski nakon svih tih seoba vratio i na kraju napisao Lament nad Beogradom. Ne lament nad Kuala Lumpurom. Ne kažem da se možda neće desiti da će me život preseliti nekuda. Kad govorim o odlascima, ne mislim samo na menjanje geografije. Mislim na potrebu ljudi sa Balkana da odu uz krupne i srdite reči. A da se potom vraćaju kao neverni muševi pokajnici. To sebi nikada ne bih dozvolio. Retko ko je uspeo da u takvim afektivnim odlascima istraje. Možda Džoni Štulić. Što se tiče drugog dela pitanja, pretpostavljam da bih mogao da živim negde u Južnoj Americi, ili bilo gde na Mediteranu. Oduvek sam se divio Portugalu.

Moramo se dotaći i motiva ljubavi koji, zapravo, zauzima centralni deo romana. Kako ispričati ljubavnu priču a ne skliznuti u ljubić sa kioska?

Dobro pitanje. Često ga sebi postavljam. Da se razumemo, lično mislim da preneglašavanje emocija ne mora po svaku cenu biti loše. Na kraju krajeva, čitava tradicionalna poezija počiva na patetici. No, problem nastaje onda kada se obreš u jeftinoj patetici. Onda se iz književnosti pretačeš u šund. Mislim da je ključna stvar ukoliko ne želiš da budeš jeftino patetičan da što više čitaš. Kada sam kao bruceo kupovao knjige ispred fakulteta, sećam se da nam je jedan prodavac rekao – “pročitaj sto knjiga, sto i prvu napiši sam”. Tu, u toj literaturi koju čitaš možeš da osetiš šta je dobro, a šta manje dobro. Što više čitaš, više ti se razvija taj osećaj da namirišeš kada si skliznuo u ljubić sa kioska. Da bi napisao dobru ljubavnu priču moraš da budeš iskren prema sebi. Da dobro izvagаш šta bi hteo da kažeš i da izbegavaš zaljublivanje u sopstvene reči koje ti deluju fantastično.

Tokom čitavog romana provlače se i različite muzičke reference. Kakvu ulogu ima muzika u tvom pisanju?

Drago mi je da si to primetio. Šta god da pišem, uvek se trudim da dočaram atmosferu u kojoj se nešto događa. Nekad, u važnim životnim trenucima, ne možemo da se setimo šta smo pričali, ko je sve bio oko nas, ali se često sećamo kako je mirisao vazduh, koja je pesma bila na radiju. Osim što mislim da je muzika uvek dobra literarna finesa za karakterizaciju likova, ne bih mogao da zamislim književno delo u kom se ne čuju zvuci. Primera radi, kad god pomislim na Murakamija, ja se prvo setim Net King Kola ili Bitlsa. Kada god čitam savremenu američku književnost, pomislim na zadimljene džez barove. Imao sam potrebu da se i moja knjiga sluša. Ako znaš da Vuk Petrović sluša Četa Bekera, već možeš da naslutiš kako se nosi sa melanhlijom. Na kraju krajeva, ta sinestezija uvek dobro dođe čitaocu.

Niš i Herceg Novi su, na neki način, glavni protagonisti knjige. Koje pisce iz Niša i Boke bi preporučio čitaocima kao najupečatljivije predstavnike ovih sredina?

Da, to sam baš imao u planu kada sam pisao roman. Da gradovi ne budu samo hronotopi o kojima piše Bahtin, već da budu personifikovani do te mere da se mogu posmatrati kao likovi koji umeju da vole i mrze, da se svete ili razmišljaju. Što se tiče savremenih pisaca, mislim da je Nikola Malović uspeo da se pozicionira kao pisac iz Novog koji ume da te natera da to podneblje zavoliš iako tamo možda nikada nisi bio. U Novom su stvarali mnogi pisci i pesnici, pa je on nekako prepoznat kao grad pisaca. Mislim da ga je svako na neki način sagledao kroz svoj objekativ, od Vuka Karadžića, Sima Matavulja do Zuke Džumhura ili Moma Kapora. Kada je reč o Nišu, smatram da je Sremac uspeo da pronikne u niške navike veoma dobro. Miljkovića verovatno ne bi ni bilo da nije imao tu potrebu da kosmopolitski pobegne iz palanačkog usuda koji katkad prati Niš. Moderni Niš je bez sumnje najbolje predstavio Zvonko Karanović u trilogiji “Dnevnik dezertera”, ali ne treba tu izostaviti ni Ćirin “Hobo”. Iako lično nisam preveliki ljubitelj te vrste istorijske metafikcije koju piše Stojiljković, smatram da se on odlično snalazi u tom žanru i da ga publika voli. Siguran sam da u Nišu postoji mnogo neotkrivenih talenata koji će, nadam se, da protresu pomalo učmalu literarnu i izdavačku gradsku scenu.

Pošto radiš i kao novinar koliko je teško „prešaltati” se sa novinarskog na književni stil pisanja?

Iako sam dugo radio kao honorarni dopisnik u

pojednim portalima, nekada mi ne zvuči fer da se nazovem novinarom. Tim pre što sada radim u mediju, ali sve više radim poslove koji se tiču projekata i menadžmenta. Neka mi ne zamere kolege novinari koji se celodnevno bave novinarstvom, napišem i ja katkad poneki komentar, reportažu ili tekst, ali sve to farbam književnim tonom. Čini mi se da sam o novinarstvu više učio čitajući Londona, Hemingveja ili Crnjanskog, pa sam otud i povukao taj stil. Primetio sam da mi više leži reportažni stil pisanja ili kolumne, jer tu ima više prostora za lični stav. Generalno gledano, mislim da je kombinacija književnog i novinarskog stila pisanja u suštini dobra, jer tako važne životne istine možeš da uvijek u čitljiviju formu, a da to ne zvuči jednostavno i trivijalno.

Tvoji saveti mladim piscima koji sanjare da objave knjigu?

Što više čitanja. Što više pitanja.

Najpre im savetujem da se liše taštine. Savladati sujetu znači biti spreman da ti urednik kaže da je nešto loše. Da nešto treba da se preformuliše. Iako isprva pomisliš da je urednik papak koji baš pojma nema o umetnosti, vremenom shvatiš da su ti saveti dobronamerni i da postoje stvari koje zbog svoje egocentrične zaslepljenosti ne možeš da uočiš. Potom im savetujem i da budu strpljivi, a ponajviše da budu radoznali. Da se pisanju raduju kao što se deca raduju igračkama. Ne razmišljajući o tome koliki će biti tiraž, koliko će knjiga prodati, koja će biti cena. Umetnost treba da je igra. Zamislite na šta bi ličio svet da su deca profitirala od one lopte ispod prozora što je budila komšiju u vreme kućnog reda.

Ako je smrt placebo šta je onda život?

Šaka suza, vrića smija, ča je život vengo fantažija

Piše: Željko Obrenović

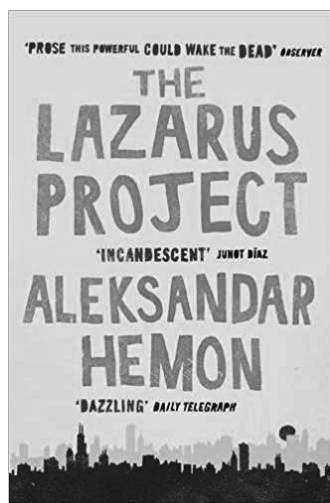
O ostvaralaštvu Aleksandra Hemon

Projekat Hemon

Kad se govori o piscima koji su na maternjem jeziku ostvarili plodne karijere, neizostavno se pominju Vladimir Nabokov i Džozef Konrad. U vezi s njima dvojicom valjalo bi napomenuti da postoji određena distinkcija budući da je Nabokovu engleski bio poznat i blizak još od malih nogu, posredstvom guvernante, a da je kasnije studirao u Engleskoj. Kad je Konrad u pitanju, situacija je posve drugačija pošto je on taj jezik naučio znatno kasnije, samouko, na brodu na kojem je bio uposlen (mada mu otac jeste bio prevodilac s tog jezika). Obojica su, bilo kako bilo, neporecivi stilisti, znatno iznad mnogih uspešnih i priznatih pisaca svog vremena koji nisu morali da se odreknu svog jezika zarad, kako bi Nabokov kazao, „drugorazrednog engleskog“. Ovom dvojcu se u poslednje vreme često pridodaje i ime Aleksandra Hemon, rođenog Sarajlije, poreklom Ukrajinca, koji se igrom slučaja obreo u Americi u predvečerje našeg građanskog rata gde je i ostao, i nastavio spisateljsku karijeru na usvojenom jeziku. Da je taj lingvalni prelaz bio uspešan potvrđuje i to što ga je Džejms Vud, jedan od vodećih svetskih kritičara, ubrojio među najveće žive stiliste i njegovim romanima se detaljno pozabavio u svojoj knjizi *The Fun Stuff: And Other Essays*.

Nažalost, čini se da je Hemon kod nas i dalje slabo poznat i prihvaćen i da izuzev malog broja, mahom pisaca, za njega ovde mnogi čak ni ne znaju, a tek je o tiražima njegovih knjiga neumesto govoriti.

Prvo njegovo delo koje sam pročitao je *Projekat Lazarus*, koji, u neku ruku, od svega što je on napisao ponajviše odgovara opisu klasičnog romana. U pitanju je knjiga u dva pripovedačka toka gde u prvom narator Vladimir Brik, koji bi se mogao doživeti kao Hemonov alter ego, muči doseljeničke muke i nastoji da dođe do sredstava

za putovanja povodom istraživanja za novi roman, a u drugom pripovedačkom toku dobijamo taj roman o Lazaru Averbuhu (stvarnom jevrejskom imigrantu koji je 1908. pod nerazjašnjenim okolnostima ubijen pri navodnom napadu na šefa policije Georgea Shippyja, te posthumno optužen da je bio anarhista) koji pomenuti narator piše. Kod Hemon a čak ni ovde u, kako reko, najklasičnijem od svih njegovih dela, ne treba očekivati priče i zaplete sa dramaturškim udicama (premda nije da ih nema), nego uživati u svakom slovu, poigravanju jezikom i prelepim slikama. Čitaocu će možda najočigledniji biti primeri u kojima narator na polici s konzervama zapazi natpis „tuga“ i pomisli, da li je moguće da je ima toliko da su počeli da je konzerviraju, a onda pogleda pažljivije i shvati da je ispravna reč zapravo tuna (u originalu su to sadness i sardines), no meni su mnogo draže njegove poetske slike poput one iz *Pitanja Bruna* gde se puž golać poredi sa odsečenim jezikom, a sneg s perjem iz jastuka koje na nebu cepa srditi bog.

Da se veza s Nabokovim ne okončava samo na tome što su obojica pisali na pozajmljenom jeziku, svedoči i to što se kod Hemon a mogu pronaći kriptomnezični citati ovoga autora, te i njegovi naratori posmatraju nekoga kao kroz obrnuti durbin, a cigareta se pretvara u duh lista, što su poznata Nabokovljeva zapažanja. Ipak, čak je i Konrad čitave pasuse svesno ili nesvesno pozajmljivao od Mopasana, a Ford Madox Ford ne samo što mu to nije zamerao nego je smatrao da

im je pronašao perfektno mesto.

Najduža priča iz *Pitanja Bruna* — Slep i Jozef Proněk i Mrtve duše uvodi Proněka, doseljenika u Ameriku koji po sveopštem kulturnom šoku i nizu komičnih situacija priziva u svest Nabokovljevog Pnina, a on svoje mesto pronalazi i u knjizi *Čovek* niotkuda koja predstavlja roman iz priča kroz koje različiti fokalizatori pripovedaju o svojim susretima i zgodama sa ovim likom u nešto drugačijem i serioznijem tonu nego što je to bio slučaj u *Pitanju Bruna*.

Njegov aktuelni roman *Kako su nastali Ratovi zombija* se ponovo bavi jednim aspektom Amerike, ovoga puta njenom fascinacijom i opsesijom nasiljem, na različite načine. Od metafiktivnog nasilja iz scenarija za trivijalni zombi film koji narator romana piše, do raznih oblika nasilja koje likovi ove knjige trpe ili ispoljavaju. Ako bi se Hemonovom književnom radu tražila manjkavost, ona bi se ponajviše ogledala u zaboravljivosti priča a ponekad i u njihovom odsustvu. Ovoga autora interesuje ono što se dešava između njih i to ponekad ima savršenog smisla, a katkad deluje kao falinka bez koje bi ovaj autor ne samo bio još bolji već i znatno poznatiji i komercijalno uspešniji. Da li je to još jedna odlika američke pop kulture koja se prenela i na autora ovog teksta a kojoj Hemon nije želeo da podleže, ostaje na čitaocima da procene, no ipak se i *Lolita* i *Srce tame*, bez obzira na božanstveno raskošan jezik, podjednako pamte i po upečatljivim i nezaboravnim pričama.

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Jelena Kević Đurđević

Svako Ima svoju šansu

Jelena Kević Đurđević je ime koje je dobro poznato, kako u industriji kompjuterskih igara gde sa svojim suprugom Markom Đurđevićem vodi poznati studio „Six more vodka“, tako i čitaocima američkih izdavačkih kuća „Marvel“ i „Valijant“ za koje je uradila desetine naslovnica strip izdanja. Ipak, ovo je prvi put da o svom profesionalnom uspehu, koji bi se mirne duše mogao nazvati putem od trnja do zvezda, govori za publiku u regionu...

Kad smo dogovarali ovaj intervju, rekla si da sve poruke klasifikuješ kao „hitno“ ili „može da čeka“ jer ne znaš kud pre od posla i obaveza. Kako izgleda jedan tvoj prosečan radni dan?

Meni je svaki dan strukturalno vrlo sličan, ali se po konkretnim sadržajima, odnosno zadacima razlikuje. Ustajem prilično rano, nešto pre sedam, vodim klinca do škole, oko osam se nađem sa par drugara napolju da treniramo ili odem do teretane, i oko deset sam u studiju. Oko pola jedanaest se ceo tim okupi i radimo takozvani "stand up" gde razgovaramo o tome šta treba svako da uradi tog dana. Posle "stand up-a" sednem sa svakim umetnikom i gledamo kako ilustracije napreduju, šta treba da se promeni, sa čime imaju probleme i kako oni mogu da se reše, i tako dalje. Onda na red dođu ili mejlovi ili administrativni posao, i kad je sve to gotovo sednem da radim na ilustracijama. Naravno, u toku nedelje imamo par "sastanaka" na kojima se planira, rešavaju problemi i slično. Ponedeljkom ujutru, na primer, Marko, Džerald Parel (Gerald Parel), koji je naš "lead", i ja imamo takozvani "Monday reviews", gde razgovaramo o svemu što je u produkciji te nedelje, šta treba da se promeni, šta je problematično na određenoj slici, i tako dalje. U suštini, pratimo ceo proces da bi svakom umetniku mogli da damo što bolji

feedback. S obzirom na to da moram nešto raditi sa posla da bih pokupila klinca iz škole, nastavim posao uveče kad je klinac u krevetu i sve kućne obaveze podmirim. Tad završavam ostatak posla ili radim nešto svoje. Budući da mi se tako posao protegne na veći deo dana, naučila sam da moram da prioritizujem, pa se desi da, na primer, ne odgovorim odmah na imejl koji mi deluje da može da čeka jer treba nešto "važnije" u tom trenutku da uradim. Ništa lično, majke mi! (Smeh!)

Koliko misliš da te je Akademija pripremila za ilustratorski posao kojim se baviš?

Nije uopšte jer nisam uspeła da se upišem na Akademiju. Probala sam tri puta neuspešno da upišem ilustraciju na Primenjenoj i na kraju završila na Višoj likovnoj studirajući grafički dizajn (koji jako volim ali za koji baš nemam talenat). Tamo sam ipak imala par predmeta kao slikanje i crtanje gde sam dosta naučila i vežbala crtanje, slikanje, anatomiju i kompoziciju tako da mi je to svakako mnogo pomoglo. S obzirom da sam studirala Grafički dizajn, pokušavala sam da svaki zadatak, na užasavanje mojih profesora, nekako povežem sa ilustracijom što se nekad dobro završavalo, a najčešće ne – tako da sam rano shvatila da, ako hoću da se bavim ilustratorskim poslom ili koncept artom, to što dobijem na faksu moram debelo da nadogradim svojim radom, vežbom i istraživanjem... Posebno kad je koncept art u pitanju, kao i industrija video-igara, koja je relativno mlada u smislu, na primer, koncept arta kao discipline. To se slabo uči na fakultetima, i nije previše ozbiljno shvaćeno, što je prilično tužno kada se uzme u obzir koliko je mladih ljudi zainteresovano i želi da se bavi ovim poslom. Vrlo često vidim ovde, ili po svetu, da ti isti mladi ljudi završavaju na užasno skupim privatnim školama gde se jako usko obučavaju za određenu disciplinu i nemaju širinu niti bazu koje klasično akademsko obrazovanje može da da. Sa druge strane, kao što pomenuh, akademije ne prate korak sa vremen-

om niti proširuju svoje kurikulume da prate promenjene umetnosti dvadeset i prvog veka. Onda sve postane nešto previše polarizovano, i mora svako sam da se snađe.

Koliko to što si supruga i majka utiče na tvoj umetnički rad?

Ne mislim da umetnički utiče na mene. Možda godine čine svoje, i to da me sve više interesuju ozbiljnije teme i nekako svedeniji pristup, ali i dalje živi taj moj unutrašnji štreber koji me je uopšte doveo do ovog posla i koji i dalje uživa u svim tim fantastičnim svetovima... Tako da ne, ne mislim da je biti mama i supruga bilo kakav faktor. Logistički komplikuje stvari, jer bi mi kreativci stalno da radimo – posao nam je i hobi, a to ne možeš sa klicima. Promene se prioriteti, tu su obaveze i jednostavno želiš da budeš tu za svoje dete nauštrb možda svog posla i karijere. Sa druge strane, sve dođe na svoje mesto. Moj klinac ove godine puni deset godina, tako da se mnogo lakše organizujem nego na primer pre pet-šest godina.

Da li ti je draža funkcija predsednika „Six More Vodka“ studija ili ilustratora, i zašto?

Ja sam u međuvremenu postala art direktor u studiju – nikako da apdejtujem FB profil. Obe "pozicije" imaju svoje prednosti. Ja jako volim da radim sa ljudima, volim rad u timu, i to me baš ispunjava. Ljudi sa kojima radim su neverovatno talentovani i to me svakodnevno inspiriše. Kao ilustrator/umetnik si često sam – sam radiš, sam sebe kritikuješ i motivišeš. Ako nešto ne valja, sam si i kriv. Kada radiš sa ljudima koje vodiš kroz projekat, imaš odgovornost kako prema klijentu i krajnjem rezultatu tako i prema ljudima koji rade sa tobom – onima koji slušaju tvoj feedback, i kojima pomažeš da dođu do tog rezultata koji klijent želi. To mora da se radi na pravi, konstruktivan način i tu je jednostavno "ljudski faktor" koji pravi razliku, tako da ne znam šta mi je draže da radim jer se to često menja. Srećom se te dve "funkcije" ne isključuju, tako da uživam u poslu sve vreme.

Da li je tvoj suprug uticao na tvoj rad, i ako jeste, na koji način?

Apsolutno, više od bilo koga. Marko je (ovo će bezveze da zvuči, ali stvarno tako mislim) najtalentovaniji umetnik koga znam. Možda najtalentovaniji nije prava reč, i oduzima na neki način vrednost njegovog rada, znajući koliko je disciplinovan, predan i koliko radi na sebi. Sve to me je neverovatno inspirisalo, i mislim da je jako dugo direktno uticalo na moj rad i način na koji posmatram umetnost. Njegovo mišljenje mi je uvek bilo najvažnije zato što zaista cenim to što radi i poštujem njegov ukus. Na kraju, najviše sam od njega naučila. I dan-danas mi najviše znači kada mi baš on kaže da je nešto što sam uradila super. Njegov feedback je zaista neverovatan i vidam to svakodnevno na poslu, koliko ume da prenese svoje znanje mladim umetnicima. Sad, ne bi baš odgovaralo istini reći kako je sve med i mleko kad ti muž kaže da ti ruka lika na kom radiš izgleda kao patrljak i kad pita hoćeš li stvarno tu zelenu da staviš. (Smeh!)

Kako izgleda kad su oba supružnika u istom poslu – da li razgovarate o radu samo u studiju, ili se diskusija o poslu presipa i u interakciju kod kuće?

Uh, ma da. Kod kuće isto. Mi oboje volimo to što radimo, plus radimo na istom mestu koje smo zajedno sagradili. Ako ima problema, nema šanse ostaviti to ispred vrata i ne razgovarati o tome. Posebno prvih par godina, kada osnuješ studio i sve je neizvesno, ne znaš kako će sledeći mesec da izgleda, moraš da se brineš o ljudima, to su sve stvari o kojima moraš da misliš, i to nas je definitivno držalo budnima jako puno noći. Naravno, sad je sve mnogo stabilnije tako da i naše zajedničke teme za "kod kuće" su više o tome ko kako napreduje, ko ima kakvu ideju, i tako dalje...

Možeš li da nas provedeš kroz proces nastanka jedne strip naslovnice – koje su faze, koliko traju, ko o čemu odlučuje, kad je stvar završena...?

Ja sam imala sreću što sam imala super urednike, što u „Marvelu“ što u „Valijantu“, za koji sam radila poslednjih par godina. Urednik bi me kontaktirao i poslao opis ili ideju za naslovnicu na koju bih poslala par grubljih skica od kojih bi on izabrao jednu, dao svoje predloge ili korekcije. Onda bih poslala detaljnu skicu sa promenama koje su tražene i par kolor varijanti, i ukoliko bih dobila zeleno svetlo, nastavila bih ka finalizaciji. Slika je najčešće odobrena posle te faze jer već znamo u odnosu na skicu i kolor kako treba da izgleda. Ponekad se desi da kolor ili

kontrast treba da se koriguje za štampu ili deo slike koji možda nije dovoljno čitljiv, i to je to. Strip urednici, barem većina sa kojim sam ja radila, znaju vrlo često tačno šta hoće, ili umeju da čitaju skicu i da pretpostave rezultat koji će dobiti na kraju, tako da nema previše vrdanja. Oni imaju rok za štampu i ograničen budžet tako da je ceo proces jasno usmeren ka finalizaciji ilustracije.

Da li se rad na izradi naslovnih strana za strip izdanja razlikuje od drugog ilustratorskog posla? Ako se razlikuje, kako se razlikuje?

Mislim da je rad na naslovnicama, na neki način, svedeniji i koncentrisaniji. Format je skoro uvek isti, što ne mora da bude slučaj kad se, na primer, radi o kompjuterskim igrama. Razlika može da bude da li je u pitanju narativni ili ikonični prikaz karaktera. Takođe, da li je štampani ili digitalni medij – ponekad preterani "rendering" jednostavno ne izgleda dobro u štampi, tako da sigurno ima razlike u samom pristupu. Rok je često kraći na stripovima, mada i kad su kompjuterske igre u pitanju, često se desi da sve treba da se završi juče.

Popričajmo malo o položaju žena u ovoj industriji – u stvari, da li misliš da ta tema postoji, i da je "položaj žena" danas drugačiji od položaja muškaraca?

Definitivno postoji, ali da li je opravdana ne znam. Ne znam kako da odgovorim na frazu "položaj žena". Da su potlačene, nisu. Da li ih ima dovoljno, nema. Da se to sve više menja, menja se. Sve je više uspešnih žena i strip crtača, ilustratora i koncept artista. I to je super. Znam sigurno (sad, koliko sigurno je pitanje jer uvek postoje ekstremni primeri, ali bazirano na mom iskustvu i ljudima koje poznajem u ovoj industriji), da je ono što se računa kompetentnost i talenat, a ne pol. I da je izuzetno kompetentne ljude jako teško naći. Situacija je trenutno takva da statistički ima više muškaraca nego žena, samim tim statistički je verovatnije da muškarci dobiju određeni posao ili ih ima više na "višim" pozicijama. Kvote tu jednostavno ne pomažu nego čine situaciju gorom. Takođe, ono o čemu je jako nepopularno razgovarati ovih dana jeste muško i žensko interesovanje. U najvećem broju slučajeva ja mogu da ocenim da li je određeni portfolio žena radila ili ne. Možda po temama koje se provlače kroz slike, možda po načinu kako su slike urađene, ne znam – i ovde uopšte ne pričam o kvalitetu. Sad, mogu da dam i primere koji su suprotni ovome što sam trenutno opisala, ali oni su zaista u manjini. Ono što

trenutno diktira tržište ove industrije su većinom muškarci koji igraju igre i čitaju stripove ali i to se polako menja. I ono što je super, što se možda izraženije vidi u strip svetu, jeste da je sve više žena koje pišu i crtaju stripove koji se ne oslanjaju ni na kakve "polne" stereotipe i imaju publiku koja raste. To me dovodi do zaključka da će se, ukoliko žene "proširuju" obe industrije sadržajima koji ih interesuju umesto da guraju ženske sadržaje u postojeće okvire i govore muškarcima šta treba da čitaju i igraju, mnogo više mladih žena zainteresovati i uključiti u formiranje tog tržišta – što pasivno (kao publika/kupci), što aktivno (kao umetnici ili pisci).

Dovoljno dugo živiš u Nemačkoj da možeš da doneseš sud o sledećem pitanju: Da li su razlike u mentalitetu između Srba i Nemaca tolike koliko nama odavde izgleda, i ako jeste, zašto misliš da se toliko razlikujemo?

Najveća razlika je u 20 centi. To je ono kada piješ kafu sa Nemcem i svako plati svoj deo ali si ti kratak za 20 centi koje sledeći put treba da mu vratiš. To je nama potpuno strano i suludo, i to je iskreno nešto na šta se nisam navikla ni posle više od decenije života ovde. Ali to je otprilike to, stvarno. Možda zbog toga što sam u Berlinu, i broja stranaca koji žive ovde, taj tipičan nemački mentalitet baš nije dominantan, niti sam ga ja nešto previše upoznala. Tako da ovde imam neki super spoj nemačkog rada i discipline te funkcionalisanja države sa mešavinom ljudi iz raznih kultura. I Berlinci su slični nama Beograđanima, imaju neki nadrđan stav al' su generalno topli. Sve je nekako individualno. Naš tim u studiju čine ljudi iz raznih zemalja – Poljske, Francuske, Hong Konga, Italije, SAD, i što duže radim u takvom šarenom okruženju shvatam da smo u korenu mnogo sličniji nego što mislimo. Više su nam periferne stvari i navike čudne al' su one retko te koje prave razliku da li je neko dobar čovek ili ne.

Kad bi te neko ko danas ulazi u posao ilustratora i koncept artista pitao za neki savet, neku smernicu, šta bi ga sa mesta gde si danas posavetovala?

Mislim da je najbitnije za mlade ljude da otkriju šta tačno žele da rade a ne gde i za koga žele da rade. Da razvijaju svoje veštine u tom pravcu, da budu odgovorni i poštuju rokove – da budu jednostavno OK za saradnju. Nema tu neke preterane mudrosti – za najbolje ljude uvek ima posla. Jednostavno, rad i disciplina su ono na šta se računa... Posebno jer je trenutno sve globalizovano i svako ima šansu. Ah da, i da su dobri ljudi. Niko neće da radi sa kretenima.

STRIP

PRESSING

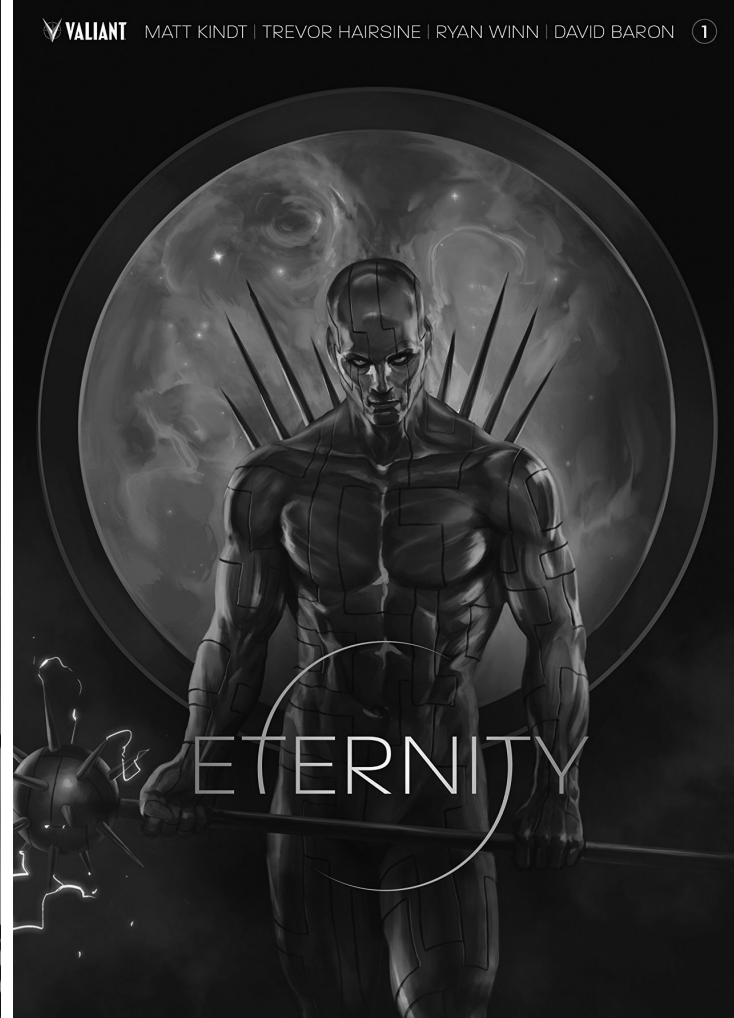
MAGAZIN ZA DEVETU UMETNOST • BROJ 19

VALIANT

MATT KINDT | TREVOR HAIRSINE | RYAN WINN | DAVID BARON

1

VALIANT

MATT KINDT | TREVOR HAIRSINE | RYAN WINN | DAVID BARON

4

MATT KINDT
MARGUERITE SAUVAGE
BUTCH GUICE
ULISSES ARREOLA

VALIANT

#4

NINJAK

PRESSING 21

Piše: Dejan Dabić

Režija: Miloš Avramović

Uloge: Miloš Biković, Miodrag Radonjić, Dragan Bjelogrić, Nebojša Glogovac, Miloš Timotijević, Jovana Stojiljković, Srđan Todorović, Luka Grbić, Bogdan Diklić, Aleksandar Berček, Jasna Đuričić, Hristo Šopov, Ivajlo Zaharijev, Novak Bilbija

Južni vetar

Već prilikom najave svetske premijere "Južnog vetra" na otvaranju ovogodišnjeg Festivala glumačkih ostvarenja u Nišu, bilo je jasno da imamo bioskopski hit kakav dugo nije viđen na ovim prostorima. Histerija sa kojom je dočekan "Južni vetar" na otvaranju festivala, može se meriti samo sa reakcijama na svetskim rok-koncertima, naročito kada je reč o odnosu publike prema Milošu Bikoviću kao nespornoj zvezdi ovog filma. Ali ne govorimo ni samo o otvaranju festivala, jer je možda još veću senzaciju izazvalo kolo koje je Biković sa kolegama iz Rusije odigrao i i poslao ga video linkom nakon saznanja da je za ulogu Maraša nagrađen najvišom nagradom, Gran prijem "Naisa" niškog festivala. Maraš je glavni junak punokrvnog trilera sa beogradskog asfalta čiji scenario potpisuju Petar Mihajlović i reditelj Miloš Avramović. U

beskrupuloznom svetu podzemlja, on je ipak dopadljivi negativac, antiheroj koji uživa u brzju vožnji i krađi dobrih automobila. Ali, kada ukrade pogrešan auto, ništa više ni za njegovu porodicu (brata i roditelje), ni za njegovu devojku (Jovana Stojiljković), ni za njegovog najboljeg druga Baću (Miodrag Radonjić, koji je sa Bikovićem i jedan od koproducenata filma), ni za gazdu Cara (Dragan Bjelogrić), neće biti isto. Njima je za petama okrutni Golub (zastrašujuće dobra uloga Nebojše Glogovca, negde na granici između epizodne i glavne), vođa podzemlja povezan sa državnom bezbednošću i policijom.

Film dobro pogođenog montažnog ritma sa odličnim akcionim scenama, produciran je, za naše prilike, daleko iznad proseka. Aduti su mu i jako dobar soundtrack (na premijeri u Nišu

nastupio je i reper Slobodan Veljković Cobi) i atraktivna glumačka podela, uz naše, tu su i internacionalne glumačke zvezde, recimo Ivajlo Zaharijev poznat po TV seriji "Balkanska mafija". Ako se nešto može zameriti filmu "Južni vetar", onda je to bespotrebna brutalnost u nekim scenama (Hristovo ubistvo koje počinu Golub moglo je biti rediteljski rešeno mnogo stilizovanije). Činjenica je, međutim, da ni to nije zasmetalo gledaocima da u velikom broju dođu i odgledaju ovaj film koji je, dok nije "procurila" piratska kopija bio pravi bioskopski fenomen u Srbiji i regionu (videlo ga je više od pola miliona gledalaca).

Potencijal "Južnog vetra" prepoznao je i RTS i sa producentima zaključio ugovor o TV seriji i događajima koji će uslediti nakon završetka radnje koju smo videli u bioskopskom filmu.

HRISTO SHOPOV JOVANA STOJILJKOVIC SRĐAN TODOROVIC NEBOJŠA GLOGOVAC MILOŠ BIKOVIĆ DRAGAN BJELOGRILIĆ MIODRAG RADONJIĆ BOGDAN DIKLIC MILOŠ TIMOTIJEVIĆ IVAYLO ZAHARIEV

REŽIM ARTISTA ARCHANGEL STUDIOS
PREDSTAVLJAJU

JUŽNI VETAR

122 PRESSING

FILM MILOŠA AVRAMOVIĆA

#Film

PREMIJERA CINEPLEXX UŠĆE SHOPPING CENTER 23. OKTOBAR

Piše: Dejan Dabić

Režija: Predrag-Gaga Antonijević

Uloge: Marko Vasiljević, Vuk Jovanović, Ljubomir Bandović, Marko Pavlovski, Nenad Okanović, Marko Gvero, Aleksandar Đurica, Radoš Bajić, Nebojša Glogovac, Milica Mihajlović, Tihomir Arsić, Nataša Ninković

Zaspanka za vojnike

U godini na izmaku, u kojoj obeležavamo stogodišnjicu kraja, kako ga istoričari najčešće nazivaju Velikog rata, čini se da smo polako na putu ispravljanja nepravde kada je reč o prikazivanju heroizma srpske vojske u Prvom svetskom ratu. Do sada nam je, u većini slučajeva, sinonim za ovu priču bio spektakl Žike Mitrovića iz 1964. godine „Marš na Drinu“, ali verujemo da će od ove jeseni to postati i „Zaspanka za vojnike“.

Ovaj film zasnovan je na „Srpskoj trilogiji“ Stevana Jakovljevića koju je scenaristički adaptirala Nataša Drakulić, a saradnik na scenariju bio je i reditelj Predrag Gaga Antonijević (u filmu je prikazan i lik Stevana Jakovljevića, pisca, profesora i borca kojeg odlično igra mladi glumac Marko Vasiljević).

Film povezuje dva vremena – sadašnje u kojem se priča dešava i ratno, koje u nekoliko retrospekcija evociraju Stevan i njegov nekadašnji

pretpostavljeni (vrlo dobra, slojevita uloga Ljubomira Bandovića). Njihove retrospekcije su vrlo dobro dozirane, a kontrast ratnog i poratnog vremena, još više pojačava utisak antiratne poruke koju ovaj film snažno prenosi na gledaoce. U tom antiratnom kontekstu je i epizoda u kojoj se, možda i poslednji put na filmu, pojavljuje veliki Nebojša Glogovac (na početku i na kraju filma), kao i metafora o zaspanci, cveću koje raste na humkama i koje ne treba brati.

Iako je nesumnjivo reč o ratnom spektaklu, ipak nije težište na masovkama i akcionim scenama, već na unutrašnjem preživljavanju čitave galerije likova (pre svih onih u tobdzijskoj bateriji), gde je, nesumnjivo, u prvom planu odnos Stevana i Aleksandra (takođe, veoma dobra uloga Vuka Jovanovića) koji prerasta u požrtvovano prijateljstvo zbog kojeg obojica rizikuju da budu kažnjeni od oficira koji se ne libi da najstrože kazni kršenje discipline (već pomenuti

lik majora kojeg tumači Ljubomir Bandović).

Fotografija Miloša Kodema, odlično dozirane hromatske fakture sa dobro ukomponovanim specijalnim efektima i preciznom scenografijom doajena Mileta Jeremića i kostimografijom Ivaanke Krstović, dočarava autentično i stilizovano, istovremeno, ali i dramski snažno stanje ratnog pakla. Iz filma će ostati upamćena i sugestivna muzika koju zajednički potpisuju Aleksandra Kovač i Roman Goršek.

Da li je ovo naš "Band of Brothers" ("Braća po oružju"), manje je bitno, važnije je da smo dobili autentično i potresno kinematografsko svedočanstvo iz Prvog svetskog rata koje će se naći i na malim ekranima. A na kraju tog kinematografskog i televizijskog puta, u vreme dok se na televiziji završavaju "Koreni", po Dobrici Ćosiću i dok iščekujemo u bioskopima "Kralja Petra Prvog", bilo bi lepo ako bi se neko setio (i odvažio) da ekranizuje "Vreme smrti".

Najnovija verzija starog klasika: A star is born

Zvezda je preporođena

Bioskopi su izumirali zbog udara DVD-asteroida, a onda, dok se očekivao njihov samrtni ropac, tehnologija je izvela još jedan trik iz bogatog repertoara medijamorfoze i preobrazila kino-sale u čarobna mesta. Savršena slika digitalnog doba i sve noviji efekti koji gledaoca uvlače u dubinu prizora, da bi mu zatim omogućili i virtuelni život sa filmskim junacima, ponovo su oživel bioskope. Stari su renovirani, ako u međuvremenu nisu srušeni da bi se na tom prostoru izgradili tržišni centri, a ravnoteže radi, u sklopu tih potrošačkih rajeva otvoreni su sinepleksi sa bogatom ponudom za sve uzraste. Filmove sada gledamo i osećamo, čak i u Srbiju je stigla MX4D tehnologija, tako da publiku šiba vetar, kvase kiša i sneg, a kroz maglu jedva nazirete da li pored vas sedi osoba s kojom ste došli ili se tu ugnezdila neka holivudsko-bolivudska diva ili divljak.

Slabo šta od toga mene dotiče, barem dok me po glavudži ne zvizne bejzbol palica iz nekog

sportskog filma. Jedino što me i dalje privlači je dobra priča, narativ je moj sedativ za XXI vek. Upravo ovakvo vizionarsko razmišljanje bilo je razlog što sam odbio poziv žene i čerke da zajedno s njima pogledam novu verziju filma „Zvezda je rođena“. Čim su mi rekle da glumi Lejdi Gaga, iz skladišta podsvesti izronila je nje-na slika u haljini od sirovog mesa. I mada znam da to nije delo „četvrte dimenzije“, decidirano sam odbio, prisećajući se da sam tog jutra već bio u mesari i da je dnevna doza začudne poezije već konzumirana. („O, kako su nestvarne noći u kasapnici“, rekao bi jedan niški pesnik koji se potpisuje kao Šumar.) Ipak, da ne bude da se izvlačim jer sam cicija, ustao sam da im dam pare za karte i kokice, petu dimenziju svakog filma.

Povratak „ženske momčadi“ moje porodice iz bioskopa me zbunio, jer su obe delovale uzdrmano. Nezavisno jedna od druge, rekle su mi da je film odličan, zapravo da je teško objasniti

zašto je tako dobar, ali da su glumci fantastični u svakom smislu i da prevazilaze sva očekivanja. „A Lejdi Gaga?“ – pitao sam i dobio odgovor koji me je zaintrigirao da pogledam i ja to čudo: „Ona je još i najbolja“. Naravno, nisam tako nerazuman da odmah jurnem u bioskop, iako živimo u kraju grada koji je na kraju grada, pet minuta od Tržnog centra u kome je bioskop. Ostavio sam to za utorak, dan kada su karte najjeftinije, valjda u spomen baksuznog utorka kada se, loše po obe strane, odigrala Kosovska bitka. Znate već, kapiteni oba tima su stradali u žaru borbe.

Brzo je došao taj dan, dok si u grčkom restoranu rekao „Keks mi donesite uz kafu, molim vas, gospodine Papaviahodimitrapolulos!“ Šalim se, dani su tekli sporo, a sreća je što sam stalno zatrpan poslom pa nisam stigao da bilo šta pročitam o filmu. Jedino što sam proverio bilo je koju verziju filma „Zvezda je rođena“ ću gledati, jer sam neke stare već imao prilike da vidim i zaboravim. Saznao sam da je prvi put snimljen

još 1937. u režiji Vilijama A. Velmana sa glumcima Dženet Gejnor i Frederikom Marčom, a rimejk iz 1954. godine je delo Džordža Kjukora sa Džudi Garland i Džejsom Mejsonom. Treći put je ova priča predstavljena 1976. godine, a glavnu ulogu igrala je Barbara Strejsend uz Krisa Kristofersona. Režirao je Frenk Pirson. Setio sam se i da je najnovija verzija prikazana u Veneciji krajem avgusta, negde u vreme „Filmskih susreta“ u Nišu. Ozbiljne dnevne novine, retke u Srbiji, objavile su hvalospev filmu ali nisam baš poverovao u to.

Konačno, evo me u bioskopu na popodnevnoj projekciji koja počinje u vreme kad se Britanci nalivaju čajem. Nas desetak je kupilo karte, ali ipak sam dugo čekao na blagajni, jer je jedan zaljubljeni par kupio brdašce hrane, a ista devojka zadužena je kao kuvarica, prodavačica kokica i na kraju krajeva, i samih ulaznica. Pošto je dobro obučena, da ubije ako se neko pobuni, svima je prodavala karte tačno u sredini sale, tako da smo se u praznoj sali stisnuli kao u konzervi sardina. Posle beskrajin reklama, iako je sat pokazivao tek desetak minuta, film je počeo: „Zvezda je rođena“. Nisam ni pokušavao da se setim kako se zove glavni glumac, ali odmah mi se dopalo što je roker i što posle koncerta ne žuri kući već svraća u barove da se osveži proverenim anksioliticima, na bazi alkohola. I tako Džekson Mejn, rok-zvezda, dok ga šofer čeka u limuzini, naleće na obožavaoca koji

ga uvodi u neobičan kafić. Tu nastupa skoro svako ko želi da peva, a među njima i devojka Ali, konobarica koja ima nos za muziku ali baš taj nos nije se dopao ajkulama iz sou-biznisa.

Šta se dalje događa nećete saznati od mene, ali evo malo edukacije: spoiler (engleski spoiler) je izraz koji označava opis zapleta radnje, odnosno raspleta nekog književnog dela, filma, TV serije ili video-igre, čije prerano otkrivanje smanjuje ili potpuno oduzima svaki eventualni užitak neupućenom čitaocu, gledaocu ili igraču. U srpski i druge jezike ušao je iz engleskog, od glagola to spoil — pokvariti. Nadam se da je svakome jasno šta pokušavam da vam poručim? Gledajte film, obavezno! Evo još nekoliko argumenata za to, nadam se da ću biti ubedljiv:

U bioskop sam uneo samo flašicu vode, a pre toga nisam pio ništa osim kafe. Nisam sentimentalni pekmez i u prethodnih trideset godina sam plakao samo početkom devedesetih kad su na frontu ginuli neki moji drugovi, na sahranama onih koji su se u međuvremenu slomili i pre skoro jedne decenije kad mi je naprasno umro otac. Ali dok sam zaronjen u film pratio kako se razvija priča o ostarelom rokeru i devojci koja bi da postane zvezda, odjednom sam osetio da mi se vid zamaglio. Skinuo sam naočare, ali nije pomoglo. Možda sam popio previše vode, a toalet je bio predaleko, ali biće da je ipak nešto drugo — dirnula me priča o starenju i „slatkoj ptici mladosti“ koja lako i brzo odleprša, o var-

ljivosti ljubavi i nemogućnosti razumevanja ni među bliskim ljudima, ukratko, plakao sam kao breskva (na engleskom). Sreća je što to nikad niko neće saznati! Čak ni debil koji je žvakao pored mene i u nekom trenutku zasmrdeo po svim pravilima MX4D tehnologije. Ili je to, ipak, bila njegova vetropirasta devojka? S maramicom na nosu, vratimo se „sedmoj umetnosti“.

Izašao sam iz bioskopa tek kada sam po svim pravilima Aristotelove poetike doživeo katarzu. Potvrdio sam ženi i ćerki da je film zaprepašujuće odličan, preporučio i sinu da ga pogleda, jer Lejdi Gaga glumi odlično, a sa tekstovima koji nisu glupi ni ona ne deluje stupidno poput fanova njenih pesmuljaka koje snima na zahtev producenata jer oni tobože znaju „šta publika traži“. Otkrio sam i ko je Bredli Kuper, zapravo sam od ranije znao tog glumca, ali odavno se ne trudim da pamtim imena ni ljudi iz okoline, ni onih sa bilo kog ekrana. I da ne zaboravim, ovako plitak proverio sam šta znači reč shallow. Uz tu pesmu sam sasvim malo otplakao. Mislim da je razlog za to što sam jako slab plivač, i u vodi, i van nje. Ali ako Lejdi Gaga može da glumi tako dobro i Bredli Kuper da nauči da peva za potrebe filma koji je sam i režirao, zar da ja odustanem od plivanja? Nikako! Za početak, odgledaću film još jednom, ovaj put bez flašice vode. Umetnost nas čini... možda jačim ili slabijim, ali svakako boljim ljudima. Malim slovom, veliko niko ne zaslučuje.

Piše: Stefan Marković

Režija: Peyton Rid

Uloge: Pol Rad, Evandželina Lili, Džudi Grir, Bobi Kanavale

“Antmen i Osa”

– porodična komedija sa kostimiranim junacima

Nakon filma “Osvetnici: Rat beskraja”, čiji je rasplet bioskopsku publiku ostavio otvorenih usta i oznojenih dlanova, Marvel je u sklopu svoje franšize lansirao ostvarenje potpuno drugačije poetike. Naime, za razliku od “Osvetnika”, koji su akcijom i mračnim tonovima prodrmali ljubitelje superherojskog filma, “Antmen i Osa” je “lagana vožnja” i dašak svetlosti prožet humorom.

Ovo nije klasičan superherojski film. Ovo je pre porodična komedija sa kostimiranim junacima. Kao i u prvom delu, Antmen (Pol Rad) mora da balansira između očinstva i poziva superheroja. Ni u jednom od ta dva se ne snalazi najbolje, a opet, naposljetku sve ispadne kako treba.

Jedna od najboljih stvari kod “Antmena” je upravo to što se od 2015, kada je izašao prvi deo, drži svetle estetike i dobroćudnog humora. Izašli su i “Čuvari galaksije”, kao i “Dedpul”, čiji šarm leži u humoru, ali su obe franšize u nastavcima postale mračnije, dok je Antmen tome odoleo.

“Antmen i Osa” smešteni su neposredno pre do-

gađaja iz poslednjih “Osvetnika”.

Na početku filma zatičemo Antmenov alter ego Skota Langa (Pol Rad), kome je ostalo par dana kućnog pritvora, što je posledica registracije superheroja prikazane u filmu “Kapetan Amerika – Građanski rat”.

Nema više kriminala. Posvećen je igrarijama sa čerkom, ali i radu u firmi za video-nadzor i obezbeđenje koju je pokrenuo sa svojim pajtašima – nekad sitnim kriminalcima. Međutim, pred sam kraj odsluženja kazne biva ponovo uvučen u superherojski svet, kada ga Houp van Dajn iliti Osa (Evandželina Lili), zajedno sa svojim ocem – starim Antmenom – Henkom Pimom (Majkl Daglas) odvuče do svoje laboratorije, smatrajući da je upravo on ključ za povratak njene majke Dženet van Dajn iz kvantnog prostora.

Odmah kreću ludorije, a čar filma ne leži u samom centralnom zapletu, koji je čak pomalo trapav, već u digresijama sa glavnog narativnog luka.

U ovom filmu se junaci smanjuju na veličinu insekta, ali i rastu do visine nebodera. Reći ćete

– to smo već videli u prvom delu i “Građanskom ratu”. Međutim, u “Antmenu i Osi” to ide korak dalje, jer se ovde smanjuju i vozila, pa čak i zgrada u kojoj je smeštena laboratorija Henka Pima, koju on prenosi sa mesta na mesto kollicima.

Sve izgleda kao savremena verzija “Alise u zemlji čuda” Luisa Kerola, smeštena na modernom Menhetnu i bez prolaska kroz rupu – O.K., osim ako ne računamo mravinjake.

Dok su Lang i njegova urnebesna družina, predvođena Luisom (Majkl Penja) tu za zabavu, naslovna junakinja Houp je tu da razbija. Njen karakter je još tvrdi nego u prvom delu, a sada, kada je prvi put vidimo u odelu Ose, možemo bez ustezanja da kažemo da je daleko opakiji superheroj od Antmena, sa boljim veštinama, ali i odelom koje pruža više mogućnosti. Hej, pa naposljetku, skrojio joj ga je otac.

Tu je i glavni zlica, čiji je cilj da otme Pimov tek napravljeni tunel do kvantnog prostora, kroz koji ovaj pokušava da izvuče svoju suprugu Van Dajn iz tridesetogodišnjeg bivstvovanja po toj mikronedodžiji. Duh smatra da bi njime rešila svoje stanje. Zapravo, svoje zdravstveno stanje, jer je na samrti, a “boluje” od nestabilne molekularne strukture, zahvaljujući čemu može da prolazi kroz čvrstu materiju. Njeno ime je Duh. Za razliku od Duha iz Marvelovih stripova, IT-jevcu spremnom da pomrsi konce globalnoj ekonomiji i neprijatelju Ajronmena, ovaj Duh je devojka koja pored izlečenja, žudi i za svetlom, i to upravo protiv Henka Pima.

“Antmen i Osa” su jedan od retkih filmova čiji je nastavak bolji od prvog dela, a pored toga su i lepa – i nadasve zabavna – uvertira za nastavak zbivanja iz prethodnih “Osvetnika”, u kojima je sve postalo “pepo i dim”.

Piše: Željko Obrenović

Režija: Maclain Way, Chapman Way

Uloge: Rajneesh, Ma Anand Sheela, Jane Stork

Wild Wild Country

Poslednji višedelni dokumentarac koji sam pogledao bio je The Jinx iz HBO kuhinje; svakako neverovatna priča u kojoj je stvarnost nadmašila fikciju i u kojoj se multimilioner i naslednik njujorškog mogula, kao i višestruki ubica, Rober Durst razotkrio na neviđen način. Nakon što sam u internetskom usputnom prolazu naišao na beskrajne hvale o Wild Wild Country, bez dubljeg informisanja počeo sam da ga gledam. Verovao sam da u današnje vreme svaki dokumentarac koji dobije toliko prostora zacemento mora biti spektakularan i nisam pogrešio.

Priča je posvećena fenomenu koji se početkom osamdesetih desio u Americi, premda začetak ima u dalekoj Indiji. Guru po imenu Bhagwan Shree Rajneesh je svojim revolucionarnim religijskim stavovima i učenjima (važnost meditacije, osvešćenosti, ljubavi, slavlja, hrabrosti, kreativnosti i humora) pridobio tako silan broj pratilaca i poklonika da je zabrinuo i samog Gandiju, te zbog toga potražio novu zemlju u kojoj će kult na miru moći da nastavi svoj rad. Njegova asistentkinja Ma Anand Sheela poslata je na misiju s rečima da se s nje ne vraća dok ne pronađe obećanu zemlju, a ispostaviće se, naravno, da je to Amerika. U zabiti (Wasco County, Oregon) u kojoj prvo naseljeno mesto broji dvocifren broj stanovnika sekta je kupila ogroman komad zemlje i, odevena u crveno, naselila ga. Zbunjeni domorodci su u početku izdaleka posmatrali neobično slobodne pridošlice, ali nisu mogli ni da slute u šta će ova nevidljiva grupa ubrzo izrasti i šta će iznediti.

Ogromno bogatstvo je uloženo da se pustinja oživi, da u nigrini nikne grad, da se napravi brana, ozeleni pustinja i da se privuku novi po-

klonici. Tu nastaju i prvi problemi, pošto se meštanima sve manje dopadalo ono što zapravo nisu ni videli ali im nije slutilo na dobro. A slučaj je hteo da je baš iz tog malenog mesta, po formuli američkog sna, bio i osnivač kompanije Najk, koji je kao svoju dužnost doživeo da prekine sumnjiva zbivanja i protera sektu.

Nastupila su razna nadmudrivanja meštana sa sektašima, a sve se nije okončalo kao u Džonstaunu, ali se svejedno osulo i nestalo kao da ničega nije ni bilo. Dokumentarac se mora pogledati da bi se videla zamršena petlja koja je dovela do takvog raspleta, a sama priča ne samo što deluje krajnje neverovatno nego nam prosto nije jasno kako za ovo nikada dosad nismo čuli i moramo da se zapitamo šta to još tamni čoškovi Amerike kriju u svojoj kratkoj savremenoj istoriji.

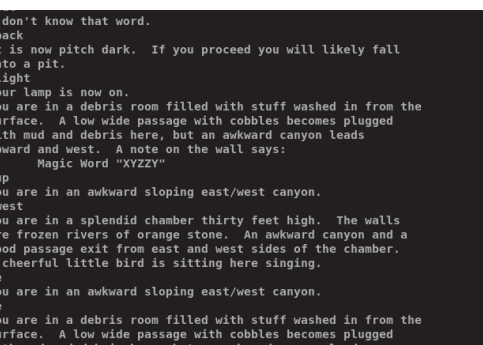
Autori su se opredelili za pristup koji isključuje bilo kakve vrste komentara, te su sve informacije predočene kroz intervjue s preživelim meštanima i članovima kulta, kao i njihovim TV obraćanjima i nastupima iz doba kad se sve odigravalo. Takva obrada materije je za svaku pohvalu jer ne donosi presudu i ostavlja gledaocima da sami procene da li je predočeno nosilo dovoljno razloga za osudu i bilo kakvu vrstu obračuna, pa makar i verbalnog, ili je opet svako ko je osobit i ima drugačija uverenja na meti konzervativne a navodno slobodne zemlje kakva je Amerika. Međutim, ipak se kao jedina mana autorima može spočitati ne odsustvo njihovog stava – što je u redu – već izostanak sagovornika koji su stručnjaci za ovu oblast, tako da je sve na laičkim insajderskim i ostrašćenim komentarima i utiscima ljudi koji ni posle ne-

koliko decenija ništa ne mogu da sagledaju realno i objektivno.

No, činjenica da je neko bio u stanju da u nedavnoj istoriji za tako kratko vreme ni iz čega digne grad i ozbiljno uzdrma vladu Sjedinjenih Država je jamačno zastrašujuća, a metode da se pristalice privuku bile su posve kreativne i premda su u jednu ruku ostvarile željene ciljeve, takođe su i ubrzale neminovni krah. Kult je u ratu s nezadovoljnim, ogorčenim i zbunjenim meštanima koristio taktike bliske mnogim političkim režimima. Naime, da bi imali pravu moć, morali su da imaju jako glasačko telo, a da bi se to postiglo za kratko vreme i na novom terenu, pristalice su se morale privući ne samo idejama nego i znatno praktičnijim i prizemnim ponudama. Prazni autobusi putovali su širom Amerike i zastajali kraj četvrti u kojima žive beskućnici kojima je smeštaj uz hranu delovao kao više nego privlačna ponuda za koju je potrebno dati samo svoj glas. I tu stižemo do još jednog finog propusta ili beskrajne slobode Obećane zemlje: svako ko u jednom gradu provede nekoliko desetina dana ima pravo da glasa kao meštanin.

Kao što su i Al Kapone i Nikson izgubili svoju moć i obračun sa državom, tako ni Ošri nije imao bolje izgled: čim je ta drugačijost zapretila da uzme znatnog maha, a da ne bude tek anomalna razlika u mišljenju i odevanju, njegov pad je bio neizbežan. Da li je sve o čemu je on govorio i sve čemu je učio bila puka laž zarad zgtrtanja novca, prepušteno je gledaocu da sam proceni. A činjenica je da nijedan verski idol nije bio ništa više niti manje dosledan u svom radu.

Sažeta istorija avantura

Kako je tekao razvoj jednog od nekada najpopularnijih igračkih žanrova, koji danas opstaje samo zahvaljujući tvrdokornim zaljubljenicima koji još pamte dane stare slave: priča o kompjuterskim avanturama...

Žanr avantura, igara sa odsustvom uobičajenih mehaničkih sistema i sa potpunim fokusom na scenariju igre i na rešavanju misaonih problema koji su utkani u priču, imao je burnu istoriju punu uspona i padova. Zapravo, tokom prve polovine devedesetih godina prošlog veka, avanture (koje ne treba mešati sa akcionim avanturama u stilu Tomb Raidera) bile su jedan od najpopularnijih i komercijalno najisplativijih igračkih žanrova. Međutim, pojava 3D grafike i igara koje su dozvoljavale slobodno kretanje u 3D svetu doveo je avanture na korak do smrti. Zahvaljujući razvoju digitalne distribucije, manji, nezavisni timovi donekle su oživelili ovaj žanr. Međutim, pitanje je da li će avanture ikada ponovo dostići dane stare slave kada su se pojavljivali vanvremenski klasici koji ni dan-danas nisu nadmašeni.

Kako je sve to počelo? Za prvu avanturu smatra se igra Colossal Cave Adventure iz 1976. godine, autora Vilijama Kroutera i Dona Vudsa. Kruter, koji je igru napisao na mainframe računaru firme u kojoj je tada radio, inspiraciju je našao u svom hobiju – istraživanju pećina. Colossal Cave Adventure nije imao grafički prikaz, već je sve informacije prenosio isključivo putem teksta, dok je igrač ručno unosio komande. Naime, na osnovu tekstualnog opisa scene igrač je kucao komande kao što su „pokupi taj i taj predmet“ ili „upotrebi predmet X na objektu Y“. Tako su nastale tekstualne avanture, koje predstavljaju preteču savremenih avantura. Sa razvojem tehnologije, programeri su dobili mogućnost da svoje igre prave i za kućne računare, nakon čega su naslovi iz ovog žanra doživeli i prve komercijalne uspehe. Godine 1979. grupa studenata MIT-a, koju su predvodili Mark Blenk i Dejv Lebling, osnovala je slavnu kompaniju Infocom, koja važi za najbitnijeg proizvođača tekstualnih avantura. Sledeće godine, na kućnim računarima pojavio se prvi deo kulturnog Infocomovog serijala

Zork, koji je u međuvremenu dobio desetak nastavaka i isto toliko književnih adaptacija. Uprkos tome što ih je vreme ubrzo pregazilo, tekstualne avanture i dalje imaju svoju publiku i još uvek se proizvode.

Prvi krupniji evolutivni pomak desio se 1980. godine, kada se pojavila prva igra legendarne firme Sierra On-Line. U pitanju je Mystery House, igra koja je avanturama dodala grafički prikaz. Igrači su i dalje kucali komande, ali je svet igre bio obogaćen jednostavnim slikama, čiji je prikaz omogućavao tada moćni računar Apple II. Sasvim neočekivano za autorku igre Robertu Vilijams i njenog muža Kena Vilijamsa, vlasnika firme, Mystery House se prodao u preko 80 hiljada primeraka i tako se našao među najprofitabilnijim igrama svog vremena. Popularnost ove igre omogućila je bračnom paru Vilijams da (sa izuzetnim uspehom) nastavi da se bavi avanturama. Već 1984. godine pojavila se prva igra iz Sierrinog najpoznatijeg serijala King's Quest, koja je u velikoj meri uticala na to da Sierra stekne reputaciju neprikosnovenog šampiona među proizvođačima avantura, koju je od tada uzdrmao samo LucasArts. U međuvremenu, King's Quest je dobio čak sedam nastavaka, a 2015. godine pojavio se i savremeni reboot ovog serijala. Pored King's Questa, prvu polovinu osamdesetih godina prošlog veka, na polju avantura obeležile su i igre kao što su Déjà Vu, firme ICOM Simulations, i Enchanted Specters iz Silicon Beach Softwarea.

Sa željom čelnika velikog Lucasfilma da ova kompanija počne da se bavi video-igrama, osnovan je i njen softverski ogranak LucasArts, koji je 1987. godine, predvođen slavnim autorom po imenu Ron Gilbert, napravio igru Maniac Mansion i time zauvek promenio lice kompjuterskih avantura. Naime, umesto da tera igrače da ručno kucaju komande, Maniac Mansion je nudio

unapred određeni spisak glagola, koje je igrač prvo birao mišem, a onda je pomoću ovih glagola vršio interakciju sa okruženjem (na primer, klik na „open“, pa onda na vrata). Tako su avanture dobile prefiks „point & click“. Otprilike u ovo vreme, počinje zlatno doba ovog žanra, kada se pojavljivalo mnoštvo hitova, prvenstveno sa etiketom Sierre i LucasArtsa, ali i brojnih drugih timova. Od Sierre dobili smo i druge serijale sa imenicom „quest“ u nazivu: Space Quest, Police Quest i Quest for Glory, ali i fantastične serijale Gabriel Knight i Leisure Suit Larry. LucasArts je ponudio odgovor u vidu serijala Monkey Island i Indiana Jones, kao i igara kao što su Day of the Tentacle i Sam and Max, koje redovno dominiraju listama najboljih avantura. Ove igre ustoličile su čuvene autore među kojima su Džejn Džensen, Al Lou, Tim Šejfer... S druge strane, Beneath the Steel Sky, Shadow of the Comet i serijali Legend of Kyrandia, Simon the Sorcerer i Discworld samo su neki od kulturnih naslova manje poznatih timova koji su se pojavljivali tokom kraja osamdesetih i prve polovine devedesetih godina prošlog veka.

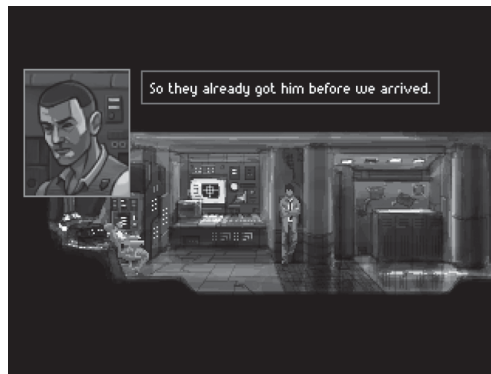
Godine 1995, pod pokroviteljstvom LucasArtsa pojavila se avantura Tima Šejfera pod nazivom Full Throttle. Šejfer je prethodno, u saradnji sa legendama kao što su Ron Gilbert i Dejv Grosman, definisao pojam moderne avanture zahvaljujući igrama The Secret of Monkey Island i Day of the Tentacle. Full Throttle je tome pridodao i koncept „pametnog kursora“. Naime, umesto oslanjanja na listu glagola, igrač je sada kursorom prelazio preko „hot-spotova“ (predmeta i likova sa kojima je moguća interakcija) i po odabiru hot-spota birao jednu od tri ikone koje simbolizuju tri moguće radnje (na primer, odabir ikone sa slikom ruke značio je da će protagonista igre da pokupi određeni predmet, upali neku mašinu i tome slično). Savremene avanture uglavnom koriste uprošćenu verziju ovog sistema, gde se levi klik miša koristi za fizičke radnje, dok desni klik nalaže liku koga vodite da pogleda neki predmet ili lika i time vam pruži bitne informacije.

Razvoj tehnologije i pojava kompakt diska avanturama nije donela samo raskošnu grafiku i kvalitetnu glasovnu glumu, već je uticala i na formiranje specifičnog avanturističkog podžanra. FMV (full motion video) avanture dolazile su na tada neuobičajeno velikom broju diskova (na primer, Gabriel Knight 2 se prostirao na čak šest diskova, što je 1995. godine bio redak prizor) i, umesto kompjuterske grafike, vizuelni prikaz ovih igara činile su scene koje su snimljene sa stvarnim glumcima. Trend FMV avantura nije

dugo potrajao, ali jeste iznedrio mnogo kulturnih igara, među kojima su Phantasmagoria, Black Dahlia i serijal Tex Murphy samo vrh ledenog brega. S druge strane, pojava igre Myst 1993. godine etablirala je još jedan podžanr avanturističkih igara. Takozvane „mistolike“ igre zane-marile su dva uobičajena sastojka tradicionalnih avantura – dijaloge sa brojnim likovima i rešavanje zagonetki pomoću predmeta koje ste prethodno pokupili. Umesto toga, ovakve igre nude logičke zagonetke koje se tiču osposobljavanja brojnih međusobno povezanih mehanizama. Myst je sve do 2000. godine i pojave igre The Sims važio za najprodavaniju igru svih vremena (prodato je preko devet miliona kopija).

Nažalost, ubrzo su usledila crna vremena za ovaj nekada vodeći žanr. Iako su autori avantura krajem prošlog veka ispratili savremene trendove i prešli na 3D grafiku, popularnost ovakvih igara je naglo počela da opada. Iako je tada najnovija avantura Tima Šejfera, Grim Fandango, među kritičarima bila prepoznata kao jedna od najboljih igara 1999. godine, ova igra se slabo prodala i LucasArts je otkazao najavljene nastavke svojih hitova Full Throttle i Sam and Max. Nakon nekoliko turbulentnih godina tokom kojih su Sierru napustili nekada ključni ljudi, ova firma je i zvanično ugašena 2004. godine. Tokom prve decenije ovog veka, nove avanture su se retko pojavljivale, a dobre nove avanture (Syberia, The Longest Journey) još ređe. Fanovi ovog žanra bili su osuđeni na repriziranje klasika i na prelaženje (u najbolju ruku) tek prosečnih novih avantura. Ipak, tokom poslednjih nekoliko godina situacija se znatno poboljšala. Nadu u bolje sutra donela je najava nekoliko novih avantura legendarnih dizajnera koji su uvideli da publika koja voli i ceni njihov rad i te kako postoji. Međutim, kako ove igre većinom nisu bile na nivou klasika, ovi dizajneri su se ubrzo vratili drugim poslovima. S druge strane, nezavisni razvojni timovi gotovo na nedeljnoj bazi izdaju nove avanture, uglavnom sumnjivog kvaliteta.

U moru novih izdanja, čak je i avanturama koje se ističu kvalitetom teško da privuku pažnju igrača. Srećom, nekoliko puta godišnje pojavljuju se zaista dobre igre ovog tipa (uglavnom u izdanju firme Wadjet Eye), koje po produkcionim vrednostima možda ne mogu da pariraju klasicima, ali bi i u vreme najveće popularnosti ovog žanra bile prepoznate kao igre koje ljubitelji avantura ne treba da propuste. Iako situacija nije idealna, avanture kao što su Gemini Rue, Primordia, Four Last Things i Kathy Rain dokazuju da nije sve tako crno.

Piše: Aleksandar Đurić

Beyond Good & Evil

Bitka za Hyllis

Ako ste 2003. godine propustili ovu igru, još nije kasno da se uključite u bitku za Hyllis

Francuski dizajner Michel Ancel nije radio na velikom broju igara, ali skoro svi naslovi sa njegovim potpisom postali su deo igračke lektire. Nakon velikog uspeha sa serijalom Rayman (Ancel je tvorac tog slavnog lika i glavni dizajner većine igara sa Raymanom kao junakom), ovaj autor je 2003. godine osmislio i dizajnirao igru Beyond Good & Evil. Iako je ovaj naslov, kada se pojavio, naišao na odličan prijem kod kritičara, ipak se nije dobro prodao i Ancel se ubrzo vratio izradi novih Raymanovih avantura. Srećom, BG&E danas uživa kulni status zahvaljujući armiji igrača koji su u međuvremenu prepoznali njegov kvalitet.

Radnja ove igre dešava se na planeti Hyllis, čiji su stanovnici na udaru neprijateljske rase vanzemaljaca po imenu DomZ. Stanovnicima Hyllisa pritiču u pomoć članovi paravojne organizacije Alpha Sections, koji uveravaju narod da su došli na Hyllis kako bi pomogli u borbi protiv DomZ-a. Međutim, pripadnici pokreta otpora misle drugačije... Igrač je u ulozi fotoreporterke Jade, čiju veštinu i želju da se izbori za slobodu primećuju članovi pokreta otpora i vrbuju je u svoje redove...

Ova igra je prvobitno zamišljena kao ogroman open-world naslov, međutim, od toga se ubrzo odustalo. Ipak, tragovi prvobitnog koncepta i dalje su vidljivi. Koristeći svoj verni hovercraft, Jade će u donekle nelinearnom maniru obići desetak ostrva koja su načičkana oko grada Hyllisa, koji je, po uzoru na Veneciju, ispunjen vodenim kanalima. Na predodređenim me-

stima, Jade može da usidri svoje futurističko plovilo i da izađe na površinu, gde provodite najveći deo igre. Mehanički, BG&E može da se opiše kao akciona avantura koja kombinuje otvorenu borbu sa protivnicima, šunjanje, rešavanje prostornih zagonetki, vožnju hovercrafta, platformisanje itd. Ipak, sve ove mehanike podređene su Ancelovoj želji da napravi sinematičnu igru koju, uprkos tome što je akcija samo jedan od njenih elemenata, odlikuje brz ritam igranja, sa mnoštvom igračkih set-pieceova i raznovrsnih izazova. BG&E nije igra sa nekoliko osnovnih mehanika koje postaju sve kompleksnije paralelno sa razvojem veštine igrača. Ona od početka do kraja nudi mnogo relativno jednostavnih (ali često potpuno drugačijih) izazova, i na taj način zadržava pažnju igrača, koji nikad ne zna šta sledeće da očekuje. Trke hovercrafta, jurnjava sa vojnicima po krovovima Hyllisa, pažljivo izbegavanje protivnika (ili direktno sučeljavanje sa njima, u zavisnosti od vašeg stila igre), rešavanje jednostavnih misaonih problema... sve je tu, i još mnogo toga.

U skladu sa ovim pristupom (sinematično i zanimljivo > kompleksno i teško), razvojni tim je posvetio dosta pažnje dizajnu Hyllisa i njegovih stanovnika. Čak i 15 godina kasnije, BG&E pleni izuzetnim vizuelnim dizajnom, dok je muzika vrlo dobra i odlično podržava kulturološki miks koji odlikuje Hyllis (npr. u jamajčanskoj radnji u kojoj kupujete unapređenja sluša se reggae). Glasovna gluma je

takođe na visokom nivou i pomaže da likovi deluju životno i uverljivo. Ulicama Hyllisa hodaju brojni primerci neverovatnih vanzemaljskih bića (većinom humanoidnih životinja), koje Jade može da slika za novčanu nadoknadu. Tu je i mnoštvo drugih detalja koji dodatno oživljavaju ovaj svet. Možete da se pretplatite na tri različite novine, da slušate radio prenose govora vođe Alpha Sectionsa, a kako igra odmiče, tako građani sve više protestuju zahvaljujući informacijama do kojih dolazite u misijama...

Pored audio-vizuelnog dizajna, i scenario podseća na animirani film, ali ne preza od bavljenja mračnijim temama. Kako je i sam gameplay sinematičan, priči je poklonjeno mnogo pažnje i igra je ispunjena brojnim lepo režiranim međuanimacijama, koje su tempirane tako da odnos između igračkih sekcija i praćenja ovih scena bude besprekorno odmeren. Generalno, ova igra odiše pozitivnim vibracijama (uprkos dramu u priči), i lako podiže raspoloženje igrača. Za to su u velikoj meri zaslužni simpatični likovi, koje krasi velika količina šarma (posebno se ističe entuzijastični agent Double H, ali i Pey'), stric glavne junakinje koji je prikazan kao humanoidna svinja koja govori sa teksaškim naglaskom). Tokom poslednjih desetak godina, povremeno su mogle da se čuju glasine o nastavku ove igre. Na radost velikog broja igrača, BG&E2 je i zvanično najavljen prošle godine, i to kao prequel koji obećava daleko veći svet sa znatno više mogućnosti. Živi bili, pa videli...

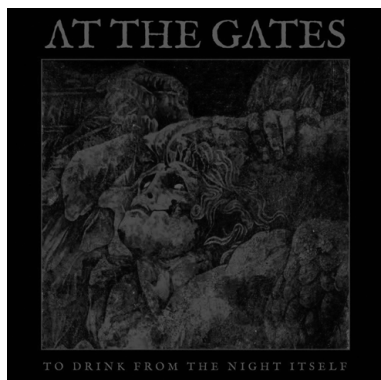

Piše: Ivana I. Božić

Judas Priest - Firepower

Birmingemski metal

pioniri ponovo jašu

Sneap (koji je ujedno i koproducent).

"Firepower" sadrži čak četrnaest pesama koje evociraju najbolje dane benda. To je ta prepoznatljiva heavy lirika i rifovi benda koji i dalje, uprkos godinama, ne odustaje ni od kožne odeće. Album je najavio singl "Lightning Strike" i već tada se dalo naslutiti da neće biti previše eksperimentisanja ni koketiranja sa modernijim muzičkim uplivima. Klasičan, prepoznatljiv Priest zvuk je neka vrsta brenda i to ne treba menjati.

U četrnaest numera moguće je pronaći ponešto gotovo za svačiji ukus, od naslovne "Firepower"

pa do završne "Sea Of Red". Za one koji vole energične pesme tu su: "Evil Never Dies", "Necromancer" i "Flame Thrower", ljubitelji himničnih melodija uživaće u "Never The Heroes" i "Rising From Ruins", dok su za one koji preferiraju laganiji tempo tu fenomenalna "Lone Wolf" i balada "Sea Of Red".

Nakon karijere od skoro pola veka (naredne godine obeležavaju 50 godina karijere) i 18 studijskih albuma, Judas Priest su i dalje moćni metal-bogovi koji nisu istrošili ni snagu ni inspiraciju da i dalje suvereno vladaju svetskom metal scenom.

Legende heavy metala Judas Priest obradovali su svoje fanove novim albumom "Firepower", osamnaestim po redu u njihovoj imponantnoj karijeri.

Kada si na vrhu lestvice kao neko ko je postavio standarde u žanru, očekivanja su velika. Kada si stvorio prepoznatljiv stil i način interpretacije, očekivanja su još veća. Novi album benda Judas Priest "Firepower" donosi muzički energiju sa početka njihove karijere, dok vokalno opominje da je vreme ipak učinilo svoje. Produkcijski, "Firepower" je bogatiji od albuma "British Steel" ili "Stained Class". Za to su bili zaslužni producent Andy Sneap i koproducent Tom Allom. Ako se uzme u obzir da je Sneap dugogodišnji saradnik benda i da je, između ostalog, zaslužan za vraćanje benda Accept iz mrtvih, kao i za kvalitet zvuka Megadeathovog albuma "Endgame", onda ne čudi zašto "Firepower" zvuči zaista moćno. Minule godine nisu bile nimalo lake za Judas Priest, od smrti nekadašnjeg bubnjara Davea Hollanda, do dijagnoze da sedamdesetogodišnji Glenn Tipton boluje od Parkinsonove bolesti (zbog čega je morao da se oprosti od turneja sa bendom). Na njegovo mesto uskočio je Andy

Vek džeza (27)

Heroinska kuga

Jazz is like blues with shot of heroin.

Miles Davis

Bilo je, posebno četrdesetih i pedesetih godina prošlog veka, mnogo priča u muzičkoj štampi koje govore o korišćenju narkotika među džez muzičarima. Novine su koristile svaku priliku da povežu džez i drogu. Muzičari i njihovi portparoli bili su više nego popustljivi kada su protestovali da je negativan publicitet nepošten i da je cela profesija ocrnjena zbog postupaka manjine.

Godine zatvorenosti u zadimljenim noćnim klubovima, opkoljeni alkoholom i često ucenjivački nastrojenim vlasnicima klubova i elementima sa ivice podzemlja, neizbežno su kod džez muzičara proizvele ekscesivno konzumiranje alkohola i kontakt sa narkoticima.

Razlozi za dominaciju narkotika u džežu su kompleksni. U studiji Gerija Krejmera o džežu i narkoticima istaknuto je da „sigurno opresivne crte života u sirotinjskom kvartu... teško padaju značajnom broju osoba koje tamo žive. Kada pritisci postanu nepodnošljivi ove osobe postaju podložne uzimanju droge i/ili udruživanju sa uličnom patologijom, a svaka od njih promovise i stimuliše jedna druga: prostitucija, delinkvencija, kocka, devijantno ponašanje.“

Kao što Krejmer i ostali pisci objašnjavaju, konstantna frustriranost života američkog crnca učinila ga je neobično osetljivim. Ne iznenađuje to što su stope kriminala i narkomanije vrlo visoke u kvartovima nastanjenim pretežno crncima. Može biti da su narkotici našli svoj put do džeza kao indirektna posledica siromaštva i diskriminacije.

U svakom slučaju, odgovor nije baš jednostavan. Neki nalaze u policijskim zapisnicima imena muzičara (mnogi od njih su belci) koji potiču iz porodica srednje klase i koji se nisu, ili bar ne u velikoj meri, suočavali sa frustracijama. Osim toga, nemuzičari sa istim društvenim zaleđem

nisu imali iskustva sa narkoticima. Suviše je zgodno objašnjenje pripisati prisutnost „diler“ droge oko džez klubova čisto rasnim ili ekonomskim faktorima.

Krejmer ističe jedan mogući odgovor: „Retko se dešava da neko počinje da uzima drogu samoinicijativno. To se obično dešava pod uticajem nekoga koga volite ili poštujete.“ Sve dok ima pojedinaca čija je volja slaba a strast za pripadnošću ekskluzivnim grupama jaka, biće dovoljno poručilaca droge, mladih muzičara i slušalaca spremnih da čine ono što njihov idol čini. Oni mogu da čuju sa njegovih usana poricanje da postoji veza između njegove umetnosti i njegovih navika, ali osećaju da će ostati autsajderi sve dok ne probaju „bar jednom“, isto kao što je i njihov omiljeni muzičar probao pod istim okolnostima, a sada je prinuđen da to radi svakog dana.

Dakle, među uživaocima nismo našli samo psihopatske subjekte i socijalno ugrožene, već

mlade ljude koji bi vodili savršeno normalne živote i ne bi bili dovedeni u kontakt sa narkoticima da pukim slučajem nisu stupili u vezu sa džezom.

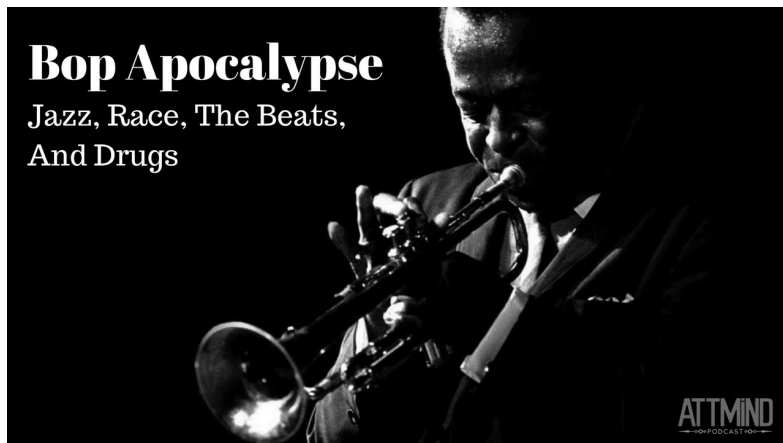
Nezrelom i povodljivom omladincu je za vreme prvih godina bibapa bilo lakše da izbegne male boginje negoli heroin. Isto se može reći za marihuanu tokom tridesetih, a pre toga za alkohol u vreme prohibicije. Razlika je, naravno, u tome što upotreba alkohola ili rifea može da dominira nečijim životom samo do tačke psihološke zavisnosti, ali ne i fizičke. A heroin stvara robove od svojih konzumenata, jer je sve u njihovim životima fokusirano na njegovu nabavku – sve ostalo, uključujući muziku i seks postaje trivijalno. „Skidanje“, naravno, uključuje neizrecivu fizičku agoniju.

Uprkos predrasudama nekih muzičara i nekih iz publike, muzičari ne sviraju bolje kada su pod dejstvom droge. Čarli Parker, koji je često u šali govorio da je najpoznatiji narkoman na svetu,

nikada nije, bar javno, podržavao tezu da droga pozitivno utiče na nečije sviranje. U jednom intervjuu je izjavio: „U danima dok sam bio na stafu mislio sam da sviram bolje, ali preslušavajući te ploče sada znam da nisam.“ Neverovatna ironija je da su neki muzičari uzimali heroin nadajući se da će ih „pogoditi“ Parkerov genije. Mnogi mladi muzičari bes krajno su se divili ‘Berdu’ i držali se onoga što je on radio – kako u muzici, tako, nažalost, i u životu. Rekapitulirajući svoja inicijalna muzička iskustva, Džon Koltrejn je izjavio: „Ranije, kad sam prvi put čuo Berda, želeo sam da se identifikujem s njim... da budem obuzet njime.“ Sve navedeno potvrđuje Krejmerovu tezu da konzumiranje narkotika često počinje pod uticajem nekoga koga volite ili poštujete. Ali moramo biti fer prema Čarliju Parkeru. On zaista nikad nije nekom predložio da uzima drogu. Naprotiv. Majls Dejvis, koji je nekoliko godina svirao sa alt saksofonistom, svedoči: „Berd mi je zapretio da će me prebiti ako me nekad vidi da se drogiram.“ Postoji, takođe, scena u saosećajnom biopiku Klinta Istvuda „Bird“ gde isto upozorenje dobija trubač Red Rodni, ali uzalud.

Ozbiljan efekat uzimanja droge, sem medicinskog, jeste stvaranje metadruštva u kome su svi zavisnici moderni (hip) a ostali na svetu ograničeni ili konzervativni (square). Zavisnici teže da angažuju ili preporučuju jedan drugog za posao, tako da vođa koji angažuje nekog narkomana može brzo da se nađe sa celom grupom. Za zavisnika prisutnost prijatelja narkomana ne donosi samo mentalnu prisnost, već i sigurnost što se tiče snabdevenosti drogom. U svojoj autobiografiji, Majls Dejvis na sopstvenom primeru pokazuje gorepomenutu „međuzavisnost“ narkomana: „Mislim da sam ja preporučio Džimiju (Hita) za bend, jer mi je u njemu bio potreban još neko ko je bio na heroinu. Do tada su

Bop Apocalypse

Jazz, Race, The Beats, And Drugs

svi koji su bili u ovom bendu prestali.“

Četrdesetih i pedesetih godina prošlog veka veliki broj značajnih džez muzičara postao je žrtva „heroinske kuge“: Čarli Parker, Fets Navaro, Dekster Gordon, Soni Rolins, Ted Dameron, Bad Pael, Art Blejki, Keni Doram, Majls Dejvis, Džon Koltrejn, Fili Džo Džouns, Li Morgan, Bili Holidej, Džeki Meklin, Art Peper, Sten Gec, Džeri Maligen, Red Rodni, Čet Bejker, Bil Evans i mnogi drugi. Heroin nije samo ubrzao smrt Bili Holidej, Čarlija Parkera, Fetsa Navara i mnogih drugih prvorazrednih muzičara, već je, takođe, rezultirao hapšenjem toliko mnogo muzičara da je savezna zatvorska bolnica u Leksingtonu, u Kentakiju, mogla da organizuje „ol star“ orkestar zavisnika pod dirigentskom palicom Teda Damerona, značajnog kompozitora, aranžera i pijaniste ere bibapa, koji je tamo služio dugu zatvorsku kaznu.

A možda je razlog zbog koga su se džez muzičari okretali narkoticima i alkoholu povezan sa izazovima džez muzike. Improvizacija, osnovni aspekt džeza, podrazumeva opuštenost, spontanost, bogatu imaginaciju i duboku emotivnost – i sve to ovde i sada, na licu mesta. Postoji

jedno fino zapažanje tromboniste Boba Brukma-jera: „...Džez je najzanosniji oblik kreativnosti. Nijedna vrsta muzike nije tako emotivno intenzivna za ljude koji je stvaraju kao što je džez. To je trenutna, senzacionalna emocija... Ako je dobra noć, vi već urlate do trenutka kada treba da prestanete sa sviranjem. ...To je kao prekinuti orgazam... a ima dosta droge koja može da vas opusti.“

Kako se džez razvijao i postajao prihvaćeniji od ozbiljne publike – a mladi muzičari gledali briljantne svirače kako zbog droge umiru ili u sve većem broju posustaju u muzici – zavisnost od heroina i kokaina polako je prestajala da bude dominantno obeležje potkulture džeza. Neki svirači, sa više no običnom snagom volje, sami su ostavili naviku. Majls Dejvis je bio jedan od njih. „Navukao sam se“, rekao je, „kada sam se 1949. vratio sa džez festivala u Parizu. Bilo mi je dosadno i družio sam se sa momcima koji su bili ‘navučeni’. Tako sam završio sa navikom za koju mi je bilo potrebno preko četiri godine da je prekinem. Ostavio sam je zato što je donosila prokleto mnogo problema“. Drugi su ostavili naviku zato što su mnogo lakše mogli da podnesu ogroman bol odvikavanja negoli gubitak samopoštovanja. Neki su svoj napredak pripisivali psihoterapiji i „Anonimnim narkomanima“. Možda su današnji džez muzičari naučili nešto na greškama prethodnih. Zavisnost od heroina i kokaina danas je mnogo ređa pojava, mada se alkohol zadržao. Jedan od bitnih razloga može biti i sve lošiji ekonomski status većine džez muzičara. Oni bi možda i imali dovoljno novca da počnu sa navikom, ali bi održavanje zavisnosti bilo nemoguće bez upadanja u kriminal, kao što mnogi narkomani čine. Zbog slabe ekonomske situacije džez muzičara „dileri“ su se odselili iz džeza i sada prodaju narkotike znatno bogatijoj klijenteli, verovatno negde na Beverli Hilsu.

Svi zečevi idu u raj

Neke smrti su veće od drugih. Znam da ružno i bezdušno zvuči ali jednostavno je tako. Umrje ti neko iz porodice (pu, pu, pu), bude žalost nekih godina dana, nakon toga to krene da blebi i završi se tako što potomci muku muče da se sete tog imena kada se povede neka nebitna priča. A ako život reši da pokaže ono ružnije lice i pokosi nekog, što kaže onaj vic sa babom, „random“, to ipak ostavi malo dublje posledice na pojedince ili se, u određenim slučajevima, izvuče iz statistike u vidu nekog zakona koji se usvoji (Tijanin) ili ne usvoji (Aleksin). Sa druge strane, skroz drugačije umrež ako si poznat...

Mada i tu ima nivoa i nivoa. Svedoci smo da je u prethodnih par godina preminulo brdo velikana muzičke i glumačke scene. Čak se neću ni upuštati u detaljniji popis umrlica. Vesti na neke od njih širile su se društvenim mrežama poput požara. **Bowie** i **Cohen** mu nekako dođu kao najbolji primeri. Nekad ljudi RIP-uju redom po difoltu (ako vam je takva konfiguracija prijatelja na Fejsbuku), dok se nekad tačno vidi da je pokojnik stvarno uticao na određene muzičke ili generacijske niše. Tako je **Cornellova** smrt najviše pogodila true grandžere, znači ekipu rođenu s kraja sedamdesetih i početkom osamdesetih. Na one malo mlađe (gde ubrajam i sebe) jednako emotivno je udarila iznenadna smrt **Chestera Bennigtona**, koji je sa **Hybrid Theory** i **Meteorom** obeležio jednu eru, bez obzira na to u šta se Linkin Park kasnije pretvorio. Između svih tih boldiranih imena, muzička scena konstantno ostaje bez nekih ljudi čiji put u večna lovišta izazove broj RIP-ova i novinskih članaka na nivou statističke greške. Jedan od njih je i **Scott Hutchison**.

Scott Hutchison je bio gitarista i pevač škotskog indie benda **Frightened Rabbit** koji je, uz sastave **Twilight Sad** i **We Were Promised Jetpacks**, činio okosnicu *Nove škotske Melanholije*. Ok, ovaj talas ne postoji zvanično niti se i blizu ovako zove ali bi svakao trebalo nekako ga

osmisлити i definisati. Iako dosta različiti u stilu, muzika sva tri benda pogađa u sličnu emotivnu metu i „miriše“ na maglu, čaj sa viskijem i žute sijalice. Na pola bilo kog albuma osećate se kao na pola *Trainspottinga* ili *Filtha*. I nema veze što neki od tih bendova, konkretno baš **Frightened Rabbit**, zvuče poletno ako ih slušate sa pola mozga. Ispod njihovih folk-rock himni, potkovanih ritmom za marširanje mažoretkinja, krije se i te kako slojeviti rendgen jedne mučene glave. Tekstovi su oduvek bili najjače oružje ovog benda. Scott se doista nije štedeo u iskrenosti i muziku je, očigledno, koristio kao vid terapije. Ipak, teško je povezati lik dobroćudnog bradatog debeljka sa onim što krene iz njegovih usta na bilo kojoj pesmi sa nekog od pet objavljenih albuma. Ljudi koji su ga poznavali kažu da je bio vedrog duha i omiljen u društvu. Pa opet, setimo se Robbina Williamsa... U intervjuima je bio blag ali pod konstantnim (i pomalo zaboravljenim) weltschmerzom. Umesto kolumne za Q magazin napravio je intervju sa drvetom (!?) koje se odaziva na Brian i koje je iznelo svoje zabrinutosti za ekološku situaciju u svetu. U jednom intervjuu za američku televiziju je objasnio da je ceo bend postao vegetarijanski i da, kada neko ipak poklekne za picom ili biftekom, mora da ubaci

pozamašnu svotu novca u kasu za kaznu koja se posle uplati nekoj humanitarnoj organizaciji. Ono čega, nažalost, nije mogao da se odrekne kao mesa bio je alkohol. Kao Škotlandanin, prirodno je gajio afinitet prema viskiju, da bi vremenom priznao da se navukao na burbon, što mu dode neki vid nacionalne blasfemije. Pijanstvom se dosta bavio u svojoj diskografiji. Zbog toga, ceo jedan album se zove **“The Winter of Mixed Drinks”**... Ipak, možda je najbolji primer pesma **„I wish I was sober“** sa zadnjeg albuma **„Painting of a Panic Attack“**:

*Like a blush of love, it hits me without
warning*

*Long nights of getting lost
I walk beneath the bridge I don't know
I need black suit for tomorrow, I'm in
mourning*

*My love you should know
The best of me left hours ago so
Shove it right into my mouth and let me
smolder*

*Fallout and the damage done
I can't un-sing the things I've sung
Still not giving up though
I wish that I was sober*

Pokušao sam što više da skratim ovaj citat kako ne bih tekst pretvorio u dosadnu copy-paste pesmaricu ali, verujte, jako je teško osakatiti nešto što tako divno čini celinu. No, dobro... Ovde se, poprilično izokola, nazire i drugi, usudiću se da kažem, i bitniji, lajtmotiv Scottove lirike a to je – voda. Ne voda za piće, već voda koja slobodno teče, ali o tome nešto kasnije. Ono što je Scott maestralno umeo da uradi kao tekstopisac jeste da u 20 stihova mizerije prošvercuje jedan koji je dovoljan tračak optimizma da celoj pesmi da drugačiji ton. To se najbolje vidi u poslednjem stihu refrena čuvene „**Heads roll off**“:

*When it's all gone, something carries on
And it's not morbid at all*

*Just when natures had enough of you
When my blood stops, someone else's will
not*

*When my head rolls off, someone else's will
turn*

*And while I'm alive, I'll make tiny changes to
earth*

Da se razumemo, Frightened Rabbit nije uopšte veliki bend, niti će Scott Hutchison ikada biti u rubrikama poput Gospodari pesme. Oni su više

bili birtija u predgrađu koja ne gleda lepo na popularnost kod fensera iz centra i nove članove prima samo ako dođu sa nekim „starijim se-deocem“. Scottova smrt nije odjeknula dalje od Velike Britanije. Poneki članak na Gardijanu, NME-ju, Q-u i ostalim britanskim muzičkim portalima – bilo je otprilike sve. Nekoliko „kolega“ poput (pomenutih) Twilight Sada i WWPJ, **Charlatansa i Franka Turnera** odradili su različite obrade na svojim koncertima. Twilight Sad su „**Keep yourself warm**“ čak zvanično uvrstili u svoju standardnu set listu. Ono što još više raduje je to da su se oglasili brojni ljudi kojima je, po sopstvenim rečima, muzika Frightened Rabbita spasila život u najtežim trenucima. Nemali broj njih je čak postavio pisma koja im je Scott pisao kao odgovore na probleme koje su podelili sa njim lično. Iako je bilo dobro poznato da i on sam nije u sjajnom stanju, u tim odgovorima je uvek bilo puno ljubavi, podrške, poziva na borbu i veru u život. Pisao im je sve ono što verujem da je i sebi ponavljao svakog dana kako bi pregurao noć. I to je, donedavno, uspevalo... Članovi benda prijavili su Scottov nestanak škotskoj policiji 9. maja. Poslednji put je viđen na snimku bezbednosne kamere hotela u Edinburgu kako izlazi iz istog oko jedan noću. Vera u njegov povratak bila je velika. „Sklonio se

da razbistri glavu“ i tako to. Međutim, samo dan kasnije najcrnje sumnje su se obistinile kada je šef škotske policije izjavio da su identifikovali telo koje su izvukli iz reke Forth u obližnjoj luci. Poslednji njegov tweet glasio je: „**I'm away now. Thanks!**“ i odjednom je postao oprostajna poruka a ne pijano baljezganje po internetu. Scott je, na neki način, ostao dosledan sebi i zatvorio pun krug u svojoj umetnosti kroz koju se neki vid davljenja i utapanja konstantno pojavljivao tokom svih albuma u karijeri. Stvar ide i dalje jer je, poput Disa, faktički prorekaio svoju smrt u pesmi „**Floating in the Forth**“ (2008), pogodivši i način i mesto. Ili je to jednostavno bio odavno skovan plan koji je podsvesno samo čekao odgovarajući trenutak? Krivo mi je, priznajem, što je baš moralo da bude kao u toj pesmi iz prostog razloga što upravo poslednji stih tog refrena nosi nadu da će se sve preo- krenuti. I uvek je, kada bi svirali tu pesmu uživo, refren prekidao gromoglasni aplauz publike, baš zbog tog stiha. I to bi mu izmamilo osmeh...

*And fully clothed, I float away
(I'll float away)*

*Down the Forth, into the sea
I think I'll save suicide for another day.*

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard
studenata Republike Srbije

Velikotrnovska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski
restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski
restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski
restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu
umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na
Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi
Uprave Studentskog centra Niš

